

ANITKABİR

YIL 18 • Sayı: 69

NİSAN 2018 DERGİSİ

“Benim anladığım gençlik, bu inkılabın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir. Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir.”

“Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: 1- Milliyetine, 2- Türkiye Devleti’ne, 3- Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne düşman olanlarla mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerekleri ve vasıtalarıyla donanmayan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele, mücadele lâzımdır.” (1922)

Mustafa Kemal ATATÜRK

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Cilt: I., Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1946, s. 9.

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 18 - SAYI: 69 - NİSAN 2018

Atatürk'ü dünya görüşünü yaymak ve
Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi
E. Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER

Yayın Kurulu
E. Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
E. Tuğg. M. Tefvik BEDÜK
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER
Dr. Fatih ÖZKURT
Güneş MÜFTÜOĞLU
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan
Mustafa DOĞAN

Yönetim Yeri
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No:3/5
Tandoğan / ANKARA
Tell: 0 (312) 213 16 58
Faks: 0 (312) 222 72 06
e-posta: anitder@ttmail.com

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61
0 (312) 231 52 80

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir.
Gönderilen yazılar, basılsın veya basılmasın iade edilmez.
Anıtkabir derneği veya Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz.
Yazılar için telif hakkı ödenmez.
Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 12 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: NİSAN 2018 / ANKARA

Yapım:
Yorum Matbaacılık
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12
Maliköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
Tel: 0 (312) 395 21 12 - Faks: 0 (312) 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

Sevgili Okurlar,

Bir önceki sayımızda belirttiğim, Anıtkabir Derneği 28. Genel Kurul Toplantısı, 28 Ocak 2018 tarihinde yapıldı. Yönetim ve Denetim Kurulu olarak, Genel Kurulun bizleri yeniden göreve layık görmesinin onurunu taşıyoruz.

Şadi ÖNER
Anıtkabir Derneği Başkanı

Genel Kuruldan aldığımız destek ve güçle 2018 yılı projelerini gerçekleştirmeye başladık. Bu yıl Anıtkabir Komutanlığına yaklaşık 1.000.000 (Bir milyon) TL'lik bir katkı sağlamayı planladık.

Bu yıl gerçekleştirilecek projelerimiz arasında; Atatürk'ün otomobillerinin restorasyonu, erbaş ve erlere sivil ve iş kıyafeti alımı, engelli araçları şarj istasyonu yapımı, görme engelliler için braille alfabeti ile broşür basımı, Anıtkabir Komutanlığı internet sayfasının görme ve işitme engellilere uyumlu hale getirilmesi ile sanal turun yenilenmesi, Anıtkabir kütüphanesine kitap alımı, bayrak alımı, yol ve trafik levhalarını yenilenmesi örnek olarak sayılabilecek projelerdir.

Anıtkabir Komutanlığının ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, bu yıl da, Anıtkabir'i görmemiş öğrencilerin, Anıtkabir ve Atatürk ile buluşmasını gerçekleştirmeye, gelen istekler doğrultusunda değişik illerdeki okullara kitap, poster, CD, bayrak, takvim ve çeşitli hediyeler gönderimine devam edeceğiz.

Değerli okurlar,

Bu sayımızda yer alan ve önemli ve ilginç konulardaki makale ve yazılarımızı beğenilerinize sunar, dergimizin geliştirilmesi ve sizlere daha layık duruma getirilmesi için her zaman önerilerinizi ve katkılarınızı beklediğimizi bir kez daha hatırlatır, gelecek sayımızda görüşmek ümidiyle saygılar sunarım.

İÇİNDEKİLER

2 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14 Atatürk Türk Gençliğine İnandı ve Güvendi, Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER

20 Şeker Fabrikaları Ülkemiz için Neden Önemli, Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI

22 Çocuk Haftası ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kasım TEKE

26 Atatürk'ün Devletçilik Politikasının Sosyal Boyutu, Nazlı Elif GEYVELİ

31 Türkiye'de Halkın Eğitilmesine Ne Zaman Başlandı, Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY

38 Atatürk ve Çocuk

39 Etkinlikler

42 Anıtkabir'den Haberler

44 Objektife Takılanlar

48 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 12 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.
Tell: 0 (312) 213 16 58

E-posta: anitder@ttmail.com; bilgi@anitkabir.com

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

22.01.2018 NATO GENELSEKRETER VEKİLİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabiri ziyaret etmek Türkiye ve dünyanın büyük liderine hürmet etmekten oldukça gurur duydum. İdealleri ve başarıları milyonlarca insana ilham veren Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk bir cesaret örneği ve vizyondur. Büyük lider Atatürk ve Türk ulusuna derin saygı ve hayranlıkla... **22. 01. 2018 / Nato Genel Sekreteri**

22 Ocak 2018
I am deeply honored to visit Anıtkabir to pay tribute to a great leader in Turkish and world history. Mustafa Kemal Atatürk, founder and first President of the Republic of Turkey, was a man of vision and courage whose ideals and achievements continue to inspire millions of people around the world. With great respect and admiration for Great Atatürk and for the nation of Turkey, a key NATO Ally.
NATO Deputy Secretary General Rada Gerdienko

Özel İlham İttihat
Truly impressive and moving ceremony: thank you

24.01.2018 NİJER BAŞBAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

C'est pour moi un immense honneur et un grand privilège de saluer la mémoire de ce Grand Homme qui a marqué de façon décisive l'Histoire de la Turquie et de toute la Région, voire de l'humanité. Mustafa Kemal, Atatürk est en effet un visionnaire hors pair qui a façonné la Nouvelle Turquie, qui a œuvré à l'unité du Peuple Turc et a mis en place un État moderne et Fort. Cet exemple doit nous inspirer pour un monde plus uni et durable.

24/01/18
Büyükdüğü
Premier Ministre du Niger

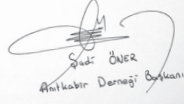
İnsanlığın tüm bölgenin ve Türk tarihinde ayrıcalıklı bir şekilde tarih yazan bu büyük insanı selamlamak benim için bir ayrıcalık ve büyük bir onurdur Mustafa Kemal Atatürk yeni Türkiye ve Türk halkını geliştirdiği modern ve güçlü bir cumhuriyet kurduğu dolayı benim için eşsiz bir insandır. Bu örnek daha düzenli ve dayanıklı bir dünya inşa etmek için bize ilham veriyor.

24.01.2018 / Nijerya Başbakanı

28 Ocak 2018

Aziz Atan,
Anıtkabir Derneği Genel Kurul Üyeleri olarak, 28'inci
yasal toplantıya nedeniyle buradayız.
Siz ve sizin bulunduğunuz bu güzel mekân hizmet edebilmek
için 50 yıl önce kurulan ve bu hizmetten daima yarar duyan
Anıtkabir Derneği üyeleri, huzurunda bulunmanın ve hizmet edebilmek
için mutlaka isterizdir.
Ülkemiz müasir medeniyet seviyesine ulaşmak için güvenliğine
nasıl ki her ne kadar ulaşmak için güvenlik derinleşti, ortaya koyduğumuz
bir ne kadarın ne kadar büyük olduğu, ülkenin yaşadığı her kadere
duygulanmakta ve bilerek ilham kaynağı olmaya devam
etmektedir.
Ruh ve Bilim renker kabul eden ilkelerin esas alınarak
sahiplenilen modern Türkiye Cumhuriyeti ve eserlerinin korunması ve
geliştirilmesi doğrultusunda verilecek maddelerde, başta her kadere
gibi benden sonra da en önce yer alacağına söz veriyor ve
her zaman bu işle uğlaşıyoruz. Kutsal Söz Olun.

Süleyman ÖNER
Anıtkabir Derneği Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

28.01.2018 ANITKABİR DERNEĞİ BAŞKANI VE
GENELKURUL ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.02.2018 GAMBİYA CUMHURBAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Atatürk Müzesini ziyaret etmek bir onurdur. Bana ve heyetime gösterilen ev sahipliği için çok teşekkür ederim. **14.02.2018 / Gambiya Cumhurbaşkanı**

It is an honor to visit the Atatürk Museum for the first time and thank you very much for the hospitality extended to me and my delegation.

Sg. Hassan
Hassan Kourou
14/02/18

15.02.2018 ABD DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI MÜSTEŞAR YARDIMCISI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Amerika halkı adına büyük müttefikimiz Türk ulusuna saygı duyuyoruz. **15.02.2018 ABD Müsteşar Yardımcısı**

In admiration for Mustafa Kemal Atatürk, founder of the Turkish Republic. On behalf of the American People, I pay respect to our great Ally, the Turkish Nation.

G. J. ...

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

20.02.2018 MAKEDONYA CUMHURBAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Ќеќи и слава на Македонија на
себесиона Македонија Македонија Кемал
Небојино дело а бајокај, брине
и аламант за мисе бележенија брине
Македонија.
Со јасна брине ај македонија а
ај македонија Македонија.
20 февруари 2018
Председател
на Република Македонија
Ѓорѓе Иванов

01.03.2018 OYAK YÖNETİM KURULU BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

01.03.2018
Ulu Önder Atatürk,
Ordu Yardımlaşma Kurumumuzun 57'nci
kuruluş yıldönümü maddesiz ile huzurunda
kutlanıyor heyecanla yaşıyoruz
Millîtimizin güvenliği Devletimizin bekası ve
Cumhuriyetimizin istikbalat payışları katman
tear dâima özenli barında olan katman
TJK mensuplarımızın kendi tasarrufları ile
akademiye OYAK; 57 yıldır Üyelerine
sunduğu ek sosyal hizmetleri ve Türkiye
ekonomisine yaptığı katkılarını aralıksız
olarak önle dâima ettirmektedir.
OYAK olarak Üyelerimiz Yöneticilerimiz ve
Çalışanlarımız ile daha gelişli bir Türkiye
için çalışmalarımıza devam edeceğimizi söz
eder. Huzurunuzda saygı ve minnetle eğiliriz.
Rahatın şad olun.
Mehmet TKS
(E) Tümgençovalı
Ordu Yardımlaşma Kurumu
Yönetim Kurulu Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

06.03.2018 YARGITAY BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

07.03.2018 KKC BAŞBAKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

08.03.2018 TSK PERSONEL EŞLERİ VE
TSK ÇALIŞAN BAYANLARDAN OLUŞAN HEYET

Devletimizin Kurucusu,
Millîtimizin Kurucusu Olan Atatürk,

Şanlı Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu,
general-amiral, subay-asfubay, sivil memur ve
usman erbaş eşleri ile kadın askerler adına
18 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde buraya
gelmek onuru ve gururu ikerisizceyiz.

Türk kadınları olarak bugün mesleki,
bilimsel, sosyal ve ekonomik hayatta üstlendiğimiz
görev ve sorumlulukları, gösterdiğimiz hedefler
dağılımında yenine getirmenin erğin heyecarı,
azim ve kararlılığı ile milletinizi her alanda
sevdiğiniz medeniyetler sevişsinin üzerine çıkarmak
işin bizimizdir, onur ve gururu çalışmaktayız.

Türk kadınları, diğer milletlere örnek teşkil
eden öncü uygulamalarıyla sayesinde bugün bildiğimiz
sarıta, spor ve iş dünyasına kadın hayatın her
alanında ülkemizin gurur duyduğu başarılarla
kendilerini söz ettirmektedir.

Maria Miron,
"Dünya yitüründe genişliğimize her şey kadının
eseridir" sözünü bizlere verdiğiniz değer ve duyduğunuz
güven için elimizle minnet ve şükran borçluyuz. Bu
duygularla bururunda saygıyla eğiliyoruz.
Ruhun şad olsun.

Sule Mear
E. Mear

13.03.2018 KARA HARP OKUL KOMUTANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

En bilgik harbiyesi ruhatda senal Atatürk,

Kara harp okulunda öğrenim görenleri şifalıdır, bu anıta
göndermek istediğimiz bir mesajı, gururu ve mutluluğu iletmişizdir.

Varlığını sözlerle ifade etmiş Türkçe cumhuriyeti'nin yitiriz, benzeri
dışarı kenderi içindeki fevkalade Türk vatandaşı bilimsel bilimsel
ve yitiriz Türk milletini temsil ederiz, içindeki her zamanından çok daha fazla bir
azim ve kararlılıkla vatanımızı bu emrele çıkardığımız keşiflerden duyduğumuz
gururu herik iletmişiz.

Şanlı genç harbiyesi, bilimin ve sanatı alanında, gösterdiği yitiriz, vatanını,
büyüğünü, milletini seven ve bütün bu değere için gösterdiği kararlılık ve azim
Ruhla harbiyesi herik iletmişiz, devam etmektedir.

İçimizde komutanın harbiyesi ruhu, gösterdiği yitiriz, vatanını,
büyüğünü, milletini seven ve bütün bu değere için gösterdiği kararlılık ve azim
Ruhla harbiyesi herik iletmişiz, devam etmektedir.

Eni deama, başarı, şükran ve minnetle anıyoruz, ruhunuz şad olsun.

Emel Aktepe
Emel Aktepe
Tatvanca
Kara harp okulu komutanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.03.2018 GENÇLERBİRLİĞİ KULÜP BAŞKANI MURAT CAVCAV VE
VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

14.03.2018

Kurultayın Cumhurbaşkanlığı ile ilgili toplantılarının 95. yılını kutlayarak
Cumhurbaşkanlığı ve Kurultayın başkanının katılımıyla düzenlenen toplantıda.
Sizin ilkelerinden yola çıkarak, ailen ve büyük olanları gibi yurt dışı
gözetimle çalışan gençler için de çalışmalar.

Sayın Cumhurbaşkanlığı ve Kurultayın Başkanlığına.

Gençler Birliği Spor Kulübü
Yönetim Kurulu Başkanı
Murat Cavcav
Murat Cavcav

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.03.2018 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ DEKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

14 Mart 2018

Bu Anam,
14 Mart Tıp Bayramı'nı kutladığımız bugün
Ankara'daki tıp fakültelerinin dekanları, Öğretim
Üyeleri, Asistanları, Öğrencileri ile Ankara Tıp Odası
Başkanı, temsilcileri ve meslektaşlarımızla, birlikte
huzurluymuz.

Cumhuriyetin kuruluşun 95. iletimle yola çıkan,
günümüzde 150.000 kişiye ulaşan olanlarını hekim
okutmuş, yetiştirip sağlık personeli yetiştirilmiştir. "Türk
vatandaşının sağlığı ve sağlanması, her zaman öncelikli du-
rulacak ulusal sorumluluk vardır, Cumhuriyet; akılcı, bilimsel,
bilimsel ve bedensel bakımlardan gözetil ve yüksek düzey-
li konularlar ister" olarak anımsatılmaktadır, biray ve top-
lam sağlığı için fakülteye çalışmaya devam ediyor ve
etmeye de devam edecektir.

Bu Anam,
Bizler, Türk hekimlerine sadece okullarla değil
cumhuriyetin kuruluşunda verdiğimiz kadarlık değer
dışın güvence sağlamak için manevi mirasın
"akıl ve bilim" yolunda yetiştirmişiz genç tıbbiyeler
ile beraber cumhuriyetin iletiket birer konusudur
olanlarımız huzurunda bir kez daha söz veriyoruz.
Sergi, sağlığı ve mirasla seni hep iznimde yetiştir-
ceğiz.

14 Mart Tıp Bayramı Töreni'ni Saygı
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı,
Prof. Dr. Bulent FALAN

ATATÜRK TÜRK GENÇLİĞİNE İNANDI VE GÜVENDİ

Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER *

Genç ve Gençlik Kavramları

Denilebilir ki, tarihte hiçbir lider, devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk gibi milletin gençliğine güvenmemiş, değer vermemiş, O'nun kadar gençlikle bütünleşmemiştir.¹

Atatürk'ü büyük yapan önemli bir yönü de gençliğe verdiği değerdir. Ülkenin ve milletin geleceğini oluşturan "gençlik" kavramı Atatürk'te en güzel anlamını bulmuş, en yüce değer yargısına ulaşmıştır. Atatürk daha Milli Mücadele'nin başından itibaren köhneleşmiş fikirlere, milleti geriye götürmek isteyenlere karşı, yegâne çarenin gençlikte ve genç fikirlerde olduğunu görmüş, çağdaş zihniyetlerle yetişecek kuşakların, gelecekte eserini daha iyi geliştireceğini, onu her türlü tehlikeden koruyarak ebediyen yaşatacağını hissetmişti. Onun içindir ki Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan ve büyük inkılaplarını başardıktan sonra, Milli Mücadele'yi başlatmak üzere Samsun'da Anadolu topraklarına ayak bastığı 19 Mayıs tarihini "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak Türk gençliğine mal etmiştir.

Gençlik kavramı, biyolojik anlamda şüphesiz belirli bir yaş dönemini ifade eder. Bu dönem genellikle gençlikle, gençliğin yetişme döneminin iç içe olduğu ve çok kıymetli bir safhadır. Atatürk de gençliğin yetişmekte olduğu bu döneme çok önem vermiş, Türk gençliğinin bu devrede Cumhuriyeti yaşatacak bir ruhla beraber, mesleklerinde de iyi yetişmelerini ısrarla istemiştir.

Atatürk'te "gençlik" kavramı, genel anlamda bu biyolojik dönemi kapsamakla birlikte zaman zaman sınırlarını aşarak fikri bir anlam kazanmakta, bir diğer ifade ile "fikrin yeniliği" ile el ele gitmektedir. Nitekim Atatürk'ün, "genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan gerçek fikirli demektir."² sözü bu anlamdadır.

Mustafa Kemal Samsun'a çıktığında, eriştiği rütbelere ve taşıdığı büyük sorumluluğa göre, yaşça gençti. Sadece 38 yaşındaydı. Her şeyden önce, kafa yapısı ve heyecanı ile gençti. Ömür boyunca ve eserleriyle daima genç kalmayı da başaracaktı.³

* Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi

1 T. Feyzioğlu, "Atatürk ve Fikir Hayatı", **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Cilt: II., Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri)**, YÖK. Yayınları, Ankara, 1986, s. 223.

2 U. Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, 3. Baskı, Ankara, 1984, s. 76.

3 Ö. Göçgün, "Atatürk ve Gençlik", **Türk Dili Dergisi**, Sayı: 401 (Mayıs, 1985), s. 440. **Atatürk ve Gençlik, Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler**, Ankara, 1972, s. 35, 43-45.

42 yaşında Cumhuriyeti ilan eden, 44 yaşında şapka ve kıyafet inkılaplarını gerçekleştiren, 48 yaşında Harf **İnkılabı'nı** yapan Mustafa Kemal Atatürk, taşıdığı düşünce yeniliği, ruhundaki enerji tazeliği sebebiyle yaşamının her çağında gençti. O'na göre genç olmanın ölçüsü sadece yaş değil, yaşı yanında koyduğu ilkelere, başardığı inkılaplara inanç ve bağlılık idi. Bu nedenle kendisi, "Benim anladığım gençlik, bu inkılabın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir. Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir"⁴ diyordu.

Atatürk'ün Samsun'a çıkarak bağımsızlık ruhunun meşalesini yaktığı, Cumhuriyet'in ilanına ve yeni bir Türk devletinin kuruluşuna gidecek olan yolda birlikte yürüdüğü arkadaşlarının da asker, sivil tamamı genç insanlardı. Amasya'da Milli Mücadele'nin programı olan "Tamimi/Genelgeyi" imzalayan arkadaşları Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy) ve Refet (Bele); Kurtuluş Savaşı'na ilk günden beri destek olan başlıca komutanlar Kâzım (Karabekir), Ali Fuat (Cebesoy), hep 37-38 yaşlarında genç insanlardı. İleride Batı Cephesi Komutanlığı ve Lozan Başdelegeliği **görevlerini yapacak olan İsmet (İnönü) Paşa onlardan da gençti. Sakarya ve Büyük Taarruz'da Türk ordularına emir ve komuta eden komutanlar henüz kırk yaşlarına girmemişlerdi.**

Milli Mücadele'yi destekleyen sivil aydınların da pek çoğu gençti. İstanbul basınında Milli Mücadele yanlısı yazılar yazan Ruşen Eşref (**Ünaydın**), Faliş Rifkî (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Yahya Kemal (Beyatlı), Mehmet Akif (Ersoy), Hasan Basri (Çantay), Eşref Edip (Fergan) gibi milliyetçi, vatansever kalem sahiplerinin çoğu 25-30 yaşlarında gençlerdi.

Türk Kurtuluş Savaşı'nı izleyen yabancıların ilk dikkatlerini çeken noktalardan biri, Milli Kuvvetlerin komutanlarının ve TBMM Hükümeti'ni milletlerarası görüşmelerde temsil edenlerin çok genç, fakat olgun insanlar oluşu idi.⁵

TBMM'nin ilk dönemi boyunca, 349'u yeni seçilen, 88'i Osmanlı Mebusan Meclisi'nden gelen olmak üzere toplam 437 milletvekili görev yapmıştır. Üyelerin % 79.9'u yeni seçilmiş, % 20.1'i de İstanbul'dan gelmiştir. Bununla birlikte, yeni seçilenlerden 88, Osmanlı Mebusan Meclisi kökenlilerden de 12 olmak üzere toplam 100 mebusun TBMM üyeliği sıfatları, TBMM kapanmadan önce son bulmuştur. Dönemi 261'i yeni seçilen, 76'sı İstanbul'dan gelen toplam 337 mebus tamamlamıştır.

İlk TBMM'nin oldukça "genç" bir yaş yapısı vardı. Gruplar kurulmadan önce, 1921 ilkbaharına kadar

şünce Üzerine Denemeler, Ankara, 1972, s. 35, 43-45.

4 U. Kocatürk, a. g. e., s. 165.

5 T. Feyzioğlu, a. g. m., s. 224-225.

ATATÜRK TÜRK GENÇLİĞİNE İNANDI VE GÜVENDİ

TBMM ile ilişkisi kesilen ve çoğunun yaşı hakkında bilgi bulunmayan 82 mebus kapsam dışında tutulursa, kalan 355 mebusun yaş ortalaması 42.8'dir. İlk Meclis'te yaşları, 40'tan küçük olanların oranı % 37.3; 40 ile 49 arası olanların oranı % 4.8; 50 ile 59 arasında olanların oranı % 14.6, 60'tan büyük olanların oranı % 4.8 ve bilinmeyenlerin oranı da %8.5'tir.⁶ TBMM milletvekillerinin bu yaş durumu itibarıyla, Batı Avrupa Milli Meclislerindeki milletvekillerinden yaklaşık olarak 10 yaş; Osmanlı Mebusan Meclisi'nden de 15-20 yaş daha gençler.⁷

Bu "altın kuşak", istibdat devrini yaşamış, İkinci Meşrutiyet'i ve onu izleyen çeşitli çalkantıları görmüş, Balkan Savaşı felaketini yaşayarak bundan gerekli dersleri çıkarmış bir kuşaktır. Bu kuşak, Birinci Dünya Savaşı'nın ateş çemberinden de geçmiş, çoğu doğduğu toprakların, şehirlerin elimizden çıktığını üzüntüyle görmüş, memleket acısıyla yürekleri yanmış, genç yaşta büyük tecrübeler edinmiş, pişip olgunlaşmış bir kuşaktır.⁸

Atatürk'ün gözünde Türk gençliği, milletin dinamik kesimidir; "geleceği"dir, taze güçtür, "asil kan"dır, milletin "özsuyu", "hayat kaynağı"dır. Gençlik idealisttir, ülkücüdür, çıkar peşinde değildir. Daima iyiyi, güzeli, doğruyu arar. Hakkın, doğrunun yanında yer alır. Yorgunluk nedir bilmez. Bezginliğe kendini kapırmaz. Açık düşünceli, açık sözlü, dürüst ve yapıcıdır.

Atatürk'e göre gençlik çağı, olumsuz ve verimsiz bir taşkınlık çağı değildir. Yılmayan bir azimle, coşkuyla, dinamizmle milletin daha güzel yarınlara kavuşması için çalışma çağıdır.⁹

Bütün bunlara bakıldığı zaman Atatürk'ün, "Ey Türk Gençliği" hitabında bir anlamda biyolojik yaş sınırlarını aşarak bir fikir gençliği, bir ülkü gençliği aramak, bu gençliği görmek, bu gençliği düşünmek lazımdır. Çünkü Atatürk'e göre ancak Cumhuriyet'in temel değerlerine, kuruluş felsefesine, kurucu değerlerine bağlı bir gençlik, kurulan üniter-millî, tam bağımsız, demokratik, laik cumhuriyetin teminatı olabilir.

"Unutmayınız ki Mustafa Kemaller 20 Yaşındadır"

Atatürk'ün düşünce dünyasında genç ve gençlik kavramlarını anlamamıza yardımcı olan çok sayıda anekdot vardır. Bunların bazılarını aşağıda okuyabileceksiniz. Fakat, özellikle şimdi üzerinde duracağımız

anekdot, hem O'nun bu kavramlardan ne anladığını, hem de bugün bizlerin bu kavramlara nasıl bakmamız gerektiğini çok güzel ortaya koymaktadır.

Bir ortamda arkadaşlarıyla sohbet ederken, yanındakiler Atatürk'e, "uzun yaşamaya çalışmasını ve "sağlığına dikkat etmesi gerektiğini" söylerler. Büyük adam sorar: "Niçin?" Arkadaşları bu soru üzerine, "Efendim, siz ölürseniz Cumhuriyet yıkılabilir." derler. Mustafa Kemal Atatürk'ün cevabı konumuz bakımından ve Cumhuriyet'in nasıl ve kimler tarafından yaşatılacağına çok güzel bir cevaptır:

"Unutmayınız ki, Mustafa Kemal'ler yirmi yaşındadır!"

Evet, Atatürk tarihi bir kişilik olarak, dâhi bir asker, devlet ve düşünce adamı olarak tarihin kendisine yüklediği sorumluluğu üstlendi ve görevini başarıyla yaptı. Bugün artık O yok. O'nun "en büyük eserim" dediği Cumhuriyet'i yaşatma sorumluluğu ve görevi gençlerimizdedir. Yani yirmi yaşında olan ve kendisini yirmi yaşında hisseden her Türk vatandaşı "Atatürk olmaya aday bir Mustafa Kemal'dir." Zaten Atatürk'ün yukarıdaki sözünün anlamı da böyle bir bilinçle hareket edilmesi gerektiğini bizlere göstermektedir.

Kara Günlerde Işığı Aramak

Atatürk için Türk milleti ve Türk gençliği her zaman başlıca umut kaynağı idi. Daha Milli Mücadele'ye başlamadan önce Birinci Dünya Savaşı'nın felaketli sonuçlar doğurduğu o karanlık Mütareke Dönemi'nde, 1918'de genç gazeteci Ruşen Eşref'e (Ünaydın) imzalararak hediye ettiği tuğgeneral rütbeli üniformalı resminin üzerine şunları yazmıştı:

"Her şeye rağmen muhakkak bir nura (ışığa) doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik görmemdir."¹⁰

Gerçekten 1918 "karanlık" yıldır. Bu karanlık yılın açtığı yolun devamında iyice karanan bir gün (16 Mart 1920, İstanbul'un resmi işgal günü) Süleyman Nazif "Kara Bir Gün" makalesini yazacaktır. Bu karanlıklar içinde, Mustafa Kemal Paşa için ışık kaynağı Türk gençliğidir. 1918 yılı, inançların eridiği, umutların tükendiği bir yıldır. Bu inançsızlık ve umutsuzluk ortamında, İstanbul'a geldiği gün Boğaz'daki düşman zırhlılarını gördüğünde yaverine "geldikleri gibi giderler" diyen bir inanç adamı vardır: Mustafa Kemal. O'nun için tükenmez iman ve inanç kaynağı, yüreğini kaplayan millet sevgisi ve Türk gençliğine duyduğu güvendir.

Ahlak bunalımı doğuran bu felaket ortamında Mustafa Kemal, "sırf vatan ve hakikat aşkıyla" kurtuluş yolu arayan Türk gençliğine güvenmektedir. Nitekim bu gü-

6 A. Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 142. Tablo: 8. Eserde milletvekillerinin "gruplara" göre yaş durumları da verilmektedir. Mebusların yaş durumları için ayrıca bakınız: İ. Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s. 82, 84.

7 M. K. Şengil, *Birinci Dönem TBMM'nde Düşünce Akımları (1920)*, Cem Yayınları, İstanbul, 1996, s. 90.

8 T. Feyzioğlu, a. g. m., s. 225.

9 T. Feyzioğlu, a. g. m. s. 227.

10 U. Kocatürk, a. g. e., s. 162.

venden dolayı 1919'da daha işin başında, "Biz her şeyi gençliğe bırakacağız... Geleceğin ümidi, ışıklı çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir."¹¹ diyecektir.

İşte Bir Türk Genci: Tıbbiyeli Hikmet (Boran)

Atatürk Nutuk'ta o karanlık günlerde insanların hal ü pür melalini ayrı ayrı anlatmaktadır. Aydınların bazıları Amerika'nın, bazıları da İngiltere'nin yardımını (müzaheretini) ya da koruyuculuğunu (mandasını ve himayesini) istemektedir. Amerikancı ve İngilizci dernekler kurulmakta, kimsenin aklına milletin gücüne, iradesine dayanarak kurtulma fikri gelmemektedir. Aydınlarımız derin bir "sosyal aşağılık duygusu" içindedir, yaklaşık son on yıldır savaşılan milletimiz yorgun ve bezgindir.

Türk milletine ve Türk gençliğine inanan ve güvenen Mustafa Kemal Paşa "millet azim ve kararıyla kurtulacaktır" diyerek Samsun'dan yola çıkacak, Amasya ve Erzurum'da "Ya İstiklâl, Ya Ölüm!" diye haykıracak, Sivas'tan milletin iradesini tüm dünyaya duyuracaktır.

İşte kurtuluş iradesinin artık belirtmeye başladığı o günlerde bile halâ şunun veya bunun mandasını isteyenlerden geçilmemektedir. Sivas Kongresi günlerindeyiz... Başlıca İstanbul gazetelerinin başyazarları, hat-ta daha sonra Kurtuluş Savaşı'na katılacak, çok büyük hizmetler yapacak önemli bazı kişiler bile "manda" fikrini, tezini savunmaktadırlar.

Sivas Kongresi'ne yükseköğrenim gençliği adına İstanbul'dan katılan bir Askeri Tıbbiye öğrencisi, Tıbbiyeli Hikmet (Boran), manda önerilerine şiddetle karşı çıkar. Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarıyla çalıştığı bir sırada bu genç tıp öğrencisi, ateş ve heyecan kesilmiş bir halde, kendisini Sivas'a yollayan Tıbbiyelilerin "bağımsızlık davasını başarmak yolundaki çalışmalara katılmak üzere gönderdiklerini, mandayı kabul etmeyeceğini, kabul edecek olanlar varsa, bunları kim olursa olsun red ve takbih edeceklerini" söyler. "Farz-ı muhal (gerçekleşmesi imkânsız varsayım) olarak (Varsayalım ki), manda fikrini Mustafa Kemal kabul edecek olsa, onu da reddedeceklerini" haykırır.

Tıbbiyeli Hikmet'in bu genç ve gür sesli çıkışından Mustafa Kemal Paşa son derece duygulanmıştır. Heyecan dolu bir sesle şunları söyler:

"Arkadaşlar, gençliğe bakın, Türk milli bünyesindeki asil kanın ifadesine dikkat edin!"

Atatürk, Sivas Kongresi sırasında 1919'da söylediği bu sözde "gençliği" Türk milli bünyesindeki "asil kan" olarak ifade etmiş; 1927'de Nutuk'un sonunda Gençliğe Hitabesinde Türk gençliğine "muhtaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda mevcut olduğunu" hatırlatmıştır.

11 Atatürkçülük (Birinci Kitap) Atatürk'ün Görüş ve Dikkatleri, Ankara, 1983, s. 337.

Tıbbiyeli Hikmet'in bu manidar çıkışından son derece duygulanan Mustafa Kemal Paşa, Hikmet'e hitaben, "Evlat, müsterih ol. Gençlikle iftihar ediyorum ve gençliğe güveniyorum." dedikten sonra "azınlıkta kalsak da mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya istiklal, ya ölüm!.." güvencesini verir. Askeri Tıbbiye üniforması ile Sivas Kongresi'ne katılmış olan Hikmet'i alnından öper ve şöyle der:

"Vatanın bütün ümidi ve geleceği size, genç nesillerin anlayış ve enerjisine bağlanmıştır."¹²

"İstiklâl Savaşı Gençleriyiz Biz"

Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'na başlarken Türk gençliğini saran bağımsızlık aşkını ve milliyetçilik duygusunu iyi değerlendirmişti. Hayatı boyunca da genç değerleri desteklemekten geri kalmadı. Yetenekli gençlere değer vermenin, onların önünü açmanın başarısı için şart olduğuna inandı.¹³

"Çocuklarımız", "gençlerimiz", "yükselen yeni nesil", "yeni Türkiye'nin genç evlatları" gibi inanç, güven, ümit ve sevgi dolu sözlerle hitap ettiği ve andığı Türk gençleri, O'ndan daima büyük ilgi ve yakınlık gördüler.

12 Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt: I., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1966, s. 248. T. Feyzioğlu, a. g. m., s. 224.

13 B. Göksel, "Atatürk'ün Eğitim Konusunda Görüşleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: I., Sayı: 3, s. 949.

ATATÜRK TÜRK GENÇLİĞİNE İNANDI VE GÜVENDİ

Bu gençler de Kurtuluş Savaşı'nda gerçekten parlak bir sınav verdiler.

Kuleli Askeri Lisesi başta olmak üzere pek çok ilimizin erkek lisesi öğrencileri, Harbiye, Tıbbiye ve Mülkiye öğrencileri, okumuş ve okumakta olan gençlerimizin neredeyse tamamı Kurtuluş Savaşı'na katılmışlardır. Özellikle Türklüğün ölüm-kalım savaşı olan Sakarya Meydan Muharebesi'nde Çanakkale'nin devamı olarak okumuş bu gençlerimizin çoğunu kaybettik, vatan topraklarına gömdük. Bundan dolayı, 1915-1916 ve 1921-1922 yıllarında çoğu lisemizin kayıtlarında mezun öğrencisi yoktur. Gençlerimiz adeta bir ateş çemberinden geçmişler, Türk milletine borçlarını genç yaşta vatan toprağına girerek ödemişlerdir. Samih Rıfat zaferden sonra gençlerin ağzından bu durumu şöyle anlatacaktır:

“İstiklal Savaşı gençleriyiz biz,
Tarihe koç Türkler diye şan verdik.
Yurdumuz azizdir, çiğnetmeyiz biz,
Uğruna bu kadar kahraman verdik.

Aç, çıplak savaştık tipide, karda,
Kartallar avladık sarp kayalarda,
Sakarya önünde, Dumlupınar'da,
Ulu Gazimize imtihan verdik.”

Düşmanın en tehlikeli saldırılarının Ankara yönünde geliştiği, Sakarya Meydan Muharebesi'nden hemen önceki günlerde Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da toplanan Milli Eğitim Kongresi'ne katılarak bir konuşma yapmış (16 Temmuz 1921) ve Türk gençlerinin nasıl yetiştirilmeleri gerektiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Gelecek için hazırlanan vatan evlatlarına, hiçbir güçlük karşısında yılmayarak tam bir sabır ve metanetle çalışmalarını ve öğrenim gören çocuklarımızın ana ve babalarına da yavrularının öğreniminin tamamlanması için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini tavsiye ederim.”¹⁴

Vatanın evlatları, Türk gençleri Atatürk'ün istediği gibi, sabır ve metanetle güçlükler karşısında yılmamışlar ve üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmişlerdir. S. Rıfat'ın yukarıdaki dizelerinde belirttiği gibi, “Ulu Gazilerine verdikleri imtihan”dan başarıyla geçmişlerdir.

“En Büyük Eserim” Deddiği Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk Gençliğine Emanet Ediyor

Kurtuluş Savaşı öncesinde ve savaş yıllarında olduğu gibi Büyük Zafer'den sonra Atatürk'ün Türk gençliğine beslediği güvenle ilgili sayısız örnek bulunmaktadır. Sonuçta O, “en büyük eserim” dediği “Cumhuriyet”in korunması ve yaşatılması görevini de gençlere verecektir.

“Milletin bağrından temiz bir nesil yetişiyor. Bu eseri ona bırakacağım ve gözüm arkada kalmayacak”¹⁵ diyen Atatürk daha Cumhuriyet'in bile ilan edilmediği günlerde (15 Mart 1923) Adana Türk Ocağı'nda gençlerle sohbetinde şunları söylüyordu:

“... Sizin gibi gençlere malik (sahip) bulundukça, bu vatan ve milletin, şimdiye kadar elde etmediği başardığı zaferlerin üstüne çok daha büyük zaferler koyabileceğine şüphe etmiyorum.”¹⁶

Bu konuşmadan üç gün sonra, 18 Mart 1923'te Tarsus'ta, Gençlik Yurdu'nda yaptığı konuşmada da aynı güveni dile getiren Atatürk;¹⁷ Konya'da gençlerle yaptığı sohbette yine gençler güven konusunu vurgulayacaktır. Adana Mersin seyahati dönüşünde 20 Mart 1923 günü Konya'da Türk Ocağı'nda gençlerle buluşan Atatürk, “memleketin geçirdiği güç günlerin ve yoğun olaylardan çıkan acı derslerin, Türk gençlerine yaşlılar kadar tecrübe kazandırdığını; gençlerin bu tecrübelerden de yararlanarak memlekete azim ve inançla hizmet edeceklerini” belirtecektir.¹⁸

14 Gazi M. Kemal Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt: II., 2. Baskı, Ankara, 1959, s. 17.

15 *Atatürkçülük (Birinci Kitap)*, s. 339.

16 G. M. K. Atatürk, a. g. e., s. 113.

17 G. M. K. Atatürk, a. g. e., s. 133.

18 G. M. K. Atatürk, a. g. e., s. 141.

Tarihi açıdan şüphesizdir ki Atatürk'ün yaptığı bütün konuşmalar, verdiği nutuklar çok önemlidir. Fakat iki konuşması vardır ki, bunlar O'nun fikir ve eylem dünyasını bir bütün olarak kavramak için yeter. Bu iki nutkunu da gençlere seslenerek bitirmiştir.

Bunlardan birincisi, 30 Ağustos 1924 tarihinde Büyük Zafer'in ikinci yıldönümünde Dumlupınar'da, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin kazanıldığı alanda yaptığı tarihi konuşmadır. Bir hitabet şaheseri olan bu özlü konuşmada, Atatürk zaferle sonuçlanan İstiklal Harbi'ni anlatır; mutlaka kazanılması gereken yeni savaşın, "uygarlık/medeniyet savaşı"nın önemini belirtir. Konuşmasını şu sözlerle tamamlar:

"Son sözlerimi özellikle memleketimizin gençliğine yöneltmek istiyorum.

Gençler!

Cesaretimizi artıran ve sürdüren sizlersiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye (eğitim) ve irfanla (anlayışla/ tecrübeyle), insanlık meziyetinin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız.

Ey yükselen yeni nesil!

Gelecek sizindir. Cumhuriyet'i biz kurduk. Onu yükseletecek ve yaşatacak olan sizlersiniz."¹⁹

İkincisi, 1927 yılında verdiği ve altı gün süren Büyük Nutuk'tur. Atatürk millete hesap verme niteliği taşıyan bu uzun konuşmasında, Kurtuluş Savaşı destanının askeri ve siyasi bütün yönlerini belgelerle tahlil eder. Osmanlı Devleti'nin nasıl çöktüğünü ve genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nasıl doğduğunu anlatır Türk **İnkılâbı'nı** ve amaçlarını açıklar.²⁰ Atatürk Nutuk'un sonunda şöyle der:

"Saygıdeğer Efendiler, sizi günlerce işgal eden uzun ve teferruatlı nutkum, nihayet geçmişe karışmış bir devrin hikâyesidir. Bunda milletim için ve gelecekteki evlatlarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek bazı noktaları belirtebilmiş isem kendimi bahtiyar sayacağım.

Efendiler, bu nutkumla, milli varlığı sona ermiş sayılan büyük bir milletin, istiklalini nasıl kazandığını, ilim ve tekniğin en son esaslarına dayanan milli ve çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu anlatmaya çalıştım.

Bugün ulaştığımız sonuç, asırlardan beri çekilen milli felaketlerin yarattığı uyanıklığın eseri ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir.

Bu sonucu, Türk gençliğine emanet ediyorum."²¹

19 G. M. K. Atatürk, a. g. e., s. 182.

20 Nutuk ve özellikleri hakkında bakınız: Ali Güler, **Nutuk ve Sırları, Nutuk Hakkında Her Şey**, Halk Yayınları, İstanbul, 2017.

21 M. K. Atatürk, **Nutuk**, Sadeleştiren ve Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. E. S. Yalçın, Berikan yayınevi, Ankara, 2011, s. 847.

Bu sözlerin ardından, her Türk gencinin çok iyi bildiği "Gençliğe Hitabe" gelir:

"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyenler dâhilî ve haricî bedhahların (kötülüğünü isteyenler) olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini (şartlarını) **düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaîf** (elverişsiz) bir mahiyette tezahür edebilir (gerçekleşebilir). İstiklal ve Cumhuriyeti'ni kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili (temsilcisi) olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve ülkenin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, ülkenin dâhilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini, müstevlilerin (saldırganların) siyasi emelleriyle tevhit edebilirler (birleştirebilirler). Millet, fakr-u zaruret içinde harap ve bitap (bitkin) **düşmüş olabilir**.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte; bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!"²²

"Gazi Dâhil Herkes Ağlıyordu"

Nutuk'un Gençliğe Hitabe ile söylenmesi bittiğinde salonda duygusal bir ortam oluşmuştu. Atatürk'ün, "muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!" sözleri ile maraton konuşma bittiğinde Atatürk dahil, salondaki herkesin gözleri dolmuş, hıçkırıklar duyulmaya başlamıştı. Atatürk, cebinden çıkardığı mendille gözyaşlarını siliyordu. O gün orada bulunan Necmettin Sadak 27 Ekim 1927 tarihli Hayat Dergisi'nde şunları yazdı:

"Altı gün, beş yüz kişilik dinleyiciler kitlesini, bin sergüzeştin sırları içinde heyecandan heyecana sürükledi ve nihayet bu gece en son haddini bulan hislerin taşkınlığı içinde, tasvir ve tasavvuru kabil olmayan bir heyecan dalgası halinde bütün dinleyicileri vecdin en yüksek **şâhikalarına götürdü...**

Hıçkırıklar duyulmaya başladı... Etrafıma baktım, kurtarıcıyı dinleyenler hep ağlıyordu. Yukarıya başımı kaldırdım, locadaki kumandanlar, sefirler ağlıyordu. Gaziye baktım, sesine ulvî bir titreklik

22 M. K. Atatürk, **Nutuk**, a. g. e., s. 847-848.

ATATÜRK TÜRK GENÇLİĞİNE İNANDI VE GÜVENDİ

gelmişti, mendilini çıkardı, göz yaşlarını sildi; Gazi de ağlıyordu...”²³

Atatürk Bursalı Gençlerin Balosunda: “Yorulsanız Dahı Beni Takip Edeceksiniz”

26-27 Mart 1937 Cuma ve Cumartesi gecesi, Ankara Halkevi’nde bir toplantı vardı. Ankara’da okuyan Bursalı gençler, bir yurt şenliği yapıyorlardı. Toplantıya başkanlık eden Celal Bayar, Bursa gençlerinin saygı ve şükranlarını bir telgrafla Atatürk’e arz etti.

Bu telgraf geldiği zaman Atatürk, bazı misafirleriyle sofrada bulunuyorlardı. Celal Bayar, telgrafında Bursalı gençlerin Büyük Önder’e sonsuz inanç ve itaatlerini ve onun nurlu yolunda yorulmadan Atatürk’ü takibe andlarını bildiriyordu.

Bu samimi gösteriden pek duygulanan Atatürk, memnuniyetlerini yüksek huzurlarıyla Bursa gençlerine göstermek için, misafirlerini yanına alarak huzurlarıyla Bursa gençlerine göstermek için, misafirlerini de yanlarına alarak, Prof. Afet İnan, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras, General Fuat, Kazım, Kılıç Ali, Salih Bozok Halkevini şereflendirdiler.

Atatürk’ün teşrifleri Halkevi salonlarını dolduran gençliği çılgin bir sevinç içine attı. Bütün gençler bir sevinç, bir minnet ve heyecan çemberi gibi Büyük Şef’in etrafını sardılar. Atatürk, bir süre bu gençlerle dil ve tarih üzerine konuştu.

Bu sırada idi ki, Büyük Önder, yalnız Bursa gençliğinin değil, bütün Türk milletinin kalbine ve dimağına işlenmesi gereken şu sözleri söyledi:

“Arkadaşlar, bu gece buradaki toplantınızı ve benim hakkımdaki derin duygularınızı, Celal Bayar çok güzel ve canlı bir ifade ile bana bildirdi. Bu meyanda dedi ki: ‘Siz genç arkadaşlar, yorulmadan beni takip edecekmişsiniz.’ İşte ben bilhassa bu sözden çok duygulandım. Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil. Yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk, her insan için, her mahlûk (yaratılmış) için tabii bir harekettir. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir kuvvet vardır ki, işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür.

Sizler, yeni Türkiye’nin genç evlatları! Yorulursanız dahi beni takip edeceksiniz! Ben bu akşam buraya yalnız bunu size anlatmak için gelmiş bu-

lunuyorum. Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan, yorulmadan yürüyecektir. Biz de bunu görmekten bahtiyar olacağız. Şimdi çocuklar eğleniniz.”

Bir aralık gençler hep bir ağızdan:

“Dağ başını duman almış,
Gümüş dere durmaz akar.
Güneş ufuktan şimdi doğar
Yürüyelim arkadaşlar.”

Marşını söylediler. Göğüsleri kabartan bu duygu ve sevgi coşkunuğu ile söylenen bu marş bitince Atatürk, yüzünü gençliğe çevirerek eski bir hatırasını şu şekilde hikâye etti:

“Arkadaşlar, ben 1919 senesi Mayıs ayı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte, ben bu milli kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım. Samsun’dan Anadolu içerisine, kırık bir otomobille gidiyordum. Yanımda öteden beri yaverliğimi yapan Salih ve Cevat Abbas’tan biri bulunuyordu. O kırık otomobil, Anadolu yollarında ilerlerken, ben daima düşünür ve yaverime şimdi sizin terennüm ettiğiniz şarkıyı söyledim. Ben Türk ufuklarında bir gün behemehal bir güneş doğacağına, bunun hareket ve kuvvetinin bizi ısıtacağına, bundan bize bir güç çıkaracağına o kadar emindim ki, bunu adeta gözlerimle görüyordum. O şarkıyı tekrar etmekten maksadım, Türk’ün bu güneşi doğunca muvaffak olacağını anlatmaktı. Bu sebeptendir ki, demin söylenen şarkı, benim için on sekiz senelik hatıramı tazeledi. Bu şarkıyı söylemeye önyak olan genç bayana teşekkür ederim.”

Bu toplantıda Halkevi sahnesinde Bursa okullarının çeşitli safhaları projeksiyonlarla gösterildi. Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Afet İnan, Atatürk’ten izin alarak bir hitapta bulundu ve daha sonra Celal Bayar da Atatürk’ten izin alarak bir konuşma yaptı.

Celal Bayar’ın konuşmasından sonra Atatürk tekrar gençliğe seslenerek şu sözleri söyledi:

“Gençler, benim müstakbel emellerimi tahakkuk ettirmeyi taahhüt eden gençler! Hakikaten Bayar’ın dediği gibi, bir gün bu memleketi sizin gibi beni anlamış bir gençliğe tevdi edeceğimden dolayı çok memnun ve mesudum. Buna cidden sevinmekteyim. Fakat beraber yaşadığımız müddetçe benim hedefime yürümenizi hepinizden talep etmek meşru bir hakkım olarak tanınmalıdır.”

Atatürk o gün bu toplantıdan çok geç vakit ayrılmıştır.²⁴

23 S. Demirkan, **Bir Milletin Yarattığı Lider Mustafa Kemal Atatürk**, İstanbul, 1972, s. 270. M. Börekçi, “Atatürk’ün Nutuk’unda Söz Dizimi ve Üslup Özellikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 1 Sayı: 5, 2008, s. 106.

24 Cumhuriyet, 28 Mart 1937. C. Sönmez, s. g. e., s. 193.

ŞEKER FABRİKALARI ÜLKEMİZ İÇİN NEDEN ÖNEMLİDİR?

Prof. Dr. M. Lütfü Çakmakçı (*)

On sekizinci yüzyılın sonuna kadar yalnızca şeker kamışından üretilen şeker, yüzyıllardan beri insanların önemli gıda maddelerinden biri haline gelmiştir. Şeker ile ilgili belgeler, M.Ö.510 yılına kadar dayanmaktadır. Tatlandırıcı olarak evde veya sanayide kullandığımız şeker, en yaygın biçimde şeker kamışı ve şeker pancarından elde edilmektedir.¹

Türkiye’de şeker sanayinin ilk adımları Avrupa’daki şeker pancar üretiminin gelişimine paralel olarak Osmanlı döneminde atılmıştır. Ancak Ülkemizde ilk ciddi adım Uşaklı bir köylü Molla Ömer oğlu Nuri (Şeker) Efendi tarafından gündeme getirilmiştir. Nuri Efendi 1923 yılında arkadaşlarıyla birlikte 600 bin lira sermayeli Uşak Terakki Ziraat AŞ’yi kurmuştur. Böylece tarım sanayiinde Uşak Şeker Fabrikası temeli ilk atılan şeker fabrikamız olmuştur.² Daha sonra İstanbul’da Türkiye İş Bankası AŞ, Ziraat Bankası ve Trakya illeri Özel İdare Müdürlükleri ile özel şahısların iştiraki ile 1925 yılında 500 bin lira sermayeli İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları TAŞ kurulmuştur. Bu şirket Alpallu Şeker Fabrikası’nın temelini aynı yıl atmış ve fabrika 11 ay gibi kısa bir sürede ilk şekerini üretir hale gelmiştir. Bu tarih, ülkemiz şeker sanayinin kuruluş günü olarak kabul edilmiştir. Alpallu Şeker Fabrikası’nı gezen Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, Şeker Sanayi hakkındaki düşüncelerini anı defterinde aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Alpallu Şeker Fabrikası’nı gezdim. Gördüğüm vaziyetten çok memnun kaldım. Müessesenin daha tevsii etmesini ve şimdiye kadar olduğundan fazla muvaffak olmasını dilerim. Memleketimizin her müsait mıntkasında şeker fabrikalarının çoğaltması ve bu suretle memleketin şeker ihtiyacının temini mühim hedeflerimiz arasında tanınmalıdır.” Gazi Mustafa Kemal

Bugün Ülkemizde 43 şeker fabrikası bulunmaktadır (Tablo 1).³

Şirket	Ünite sayısı / Sahiplik durumu	Ürettiği Şeker Türü
Türk Şeker	25 şeker fabrikası / Kamu	Pancar şeker
Pankobirlik	5 şeker fabrikası / Kooperatif	Pancar şeker
Özel Kesim Şirketleri	3 şeker fabrikası / Özel	Pancar şeker
Özel Kesim Şirketleri	10 şeker fabrikası / Özel	Niştasta bazlı şeker
Toplam	43 fabrika / 25 kamu, 5 kooperatif, 13 özeldir.	

Bu 43 fabrikanın şeker üretim kapasitesi 3.1 milyon ton civarındadır. Ülkemizde üretilen şeker pancarı, şeker üretimi ve

şeker tüketimi Tablo 2’de verilmiştir.⁴

Tablo 2. Ülkemizde üretilen pancar, pancar şekeri üretimi ve şeker tüketimi (bin ton)

Yıllar	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi	Şeker Tüketimi
2004	13.259,2	1.939,9	1.893
2010	17.463,6	2.274,8	2.396
2016	19.593,0	2.559,0	2.608

Ülkemizde şeker pancarı tarımı yaklaşık 500 bin çiftçinin, diğer bir ifadeyle 3 milyon insanın hayatını etkilemektedir. Ayrıca tarım, hayvancılık yani yem, ilaç, et, süt, nakliye ve hizmet sektörleriyle de iç içe geçmiş durumdadır. Konu tarım, tarımsal sanayi, işlenmiş temel gıda ürünleri ve istihdam gibi değişik dal ve konularda bir bütünlük teşkil etmektedir. Şeker pancarında verim kadar kalite de çok önemlidir.⁵

Cumhuriyet’in köylüye veya üreticiye yaklaşımı ‘Köylü Milletin Efendisidir’ olsa da, günümüze değin köylü yönetim kademelerinde yer alamamış, köye yönelik alınan kararlarda varlığını gösterememiştir. Görüşleri karar haline getirilebilecek bir toplum yerine; adına kararlar alınan, önemsenmeyen toplumun bir parçası olmuş, siyasi iktidarlar tarafından oy deposu olarak görülmüştür.⁶ Diğer taraftan karar vericiler tarafından tarımın stratejik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan büyük öneme sahip olduğu göz ardı edilmiştir. Buna ilave olarak tarım, ülkeler için sınırlar ötesi bir nitelik kazanmış, tarımsal üretimde kendi kendine yeterli olma olgusu yerini, dünya için üretim ve pazarlama esasına bırakmıştır. Bu nedenle ülkemizde tarımsal üretimde gerileme olmuş, son 26 yılda 4,1 milyon hektar tarım arazisi kaybolmuştur.⁷ Bu olumsuzluğa ilaveten Türk tarımı uluslararası finans kuruluşlarının, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), IMF ve Dünya Bankası ile AB giriş sürecinde Ortak Tarım Politikasının (OTP) etkisi altına girmiştir. OTP ile birlikte ürüne destekten üreticiye desteğe geçiş yapılmış, küçük üretici topraktan kopararak yoğun göçe neden olunmuştur. Böylece milyonlarca küçük ve orta ölçekli çiftçi yok olmuş, gıda ve tarım sektörü ulusal/uluslararası büyük şirketler tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır.⁸

Bunun yanında tarımsal üretim dünyada enerji kaynağı olarak da görülmeye başlanmış ve gıda ile rekabet eder hale getirilmiştir. Özellikle dünya petrol rezervlerinin azalma eğilimi, bilim adamlarını yenilenebilir enerji kaynaklarının araştırılmasına yöneltmiştir. Fermantasyonla etil alkol üretimi yenilenebilir enerji kaynaklarının başında gelmektedir.⁹ Etil alkol petrol kadar olmasa da ona yakın kullanım alanına sahip bulunmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde etil alkol motor yakıtlarına ilave edilmektedir. Motor yakıtlarına ilave edildiğinde yakıtların kirliliğini ve sera gazlarının emisyonunu azalttığı ortaya konmuştur. Avrupa Komisyonu etil alkolün % 5 oranında motor yakıtlarına ilave edilebilme-

4 <http://pankobirlik.com.tr/istatistikler/pdf>

5 http://www.pankobirlik.com.tr/AnaSayfa/Seker_Pancari_Tarimi

6 <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/mobi/topragin-efendisiyedikole-odu-43824yy.htm>

7 <http://www.yenimesaj.com.tr/gundem/topragimiz-yok-oluyor-h13045714.html>

8 Burcu Bozaslan Aytekin 2012 Uluslar Arası Tarım Politikasına Yön Veren Kuruluşlar Ve Türkiye Tarımı Üzerine Etkileri T.C. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi 65 s

9 Sola C., Casas C., Godia F., Poch, Serra A., (1986): “Continuous Ethanol Production by Immobilised Yeast Cells and Ethanol Recovery by Liquid-Liquid Extraction”, Biotechnology and Bioengineering Symp, P. 519-524

(*) Anıtkabir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

1 Ahmet Atalık <https://www.karasaban.net/sekerin-ve-seker-sanayinin-tarihcesi>

2 Oktay Güvenli 2017. Uşak Şeker Fabrikasının Kuruluşu ve Gelişmesi Accounting and Financial History Research Journal July 2017(13)

3 http://www.turkseker.gov.tr/sektor_raporu_2017.pdf

ŞEKER FABRİKALARI ÜLKEMİZ İÇİN NEDEN ÖNEMLİDİR?

sine izin vermiştir.¹⁰

Günümüzde etil alkol mısır, arpa, şeker pancarı, şeker kamışı ve patatesten elde edilebilmektedir. Ülkemizde ise Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. bünyesinde yer alan Eskişehir, Turhal, Erzurum ve Malatya Şeker Fabrikaları (119 milyon ton/yıl) ile Konya Şeker Sanayi'nin Çumra Fabrikası'nda (84 milyon ton/yıl) yan ürün olarak melastan etanol üretilmektedir. Bunlara ek olarak, mısır ve buğday kullanarak biyoetanol üretimi yapan Bursa ve Adana'da olmak üzere iki firma bulunmaktadır. Piyasadaki bazı akaryakıt dağıtım firmaları BioBenzin vb. adları altında, etanol ile harmanlanmış kurşunsuz benzini piyasaya sürmüş durumdadır.

Etil alkol şeker kamışı, şeker pancarı, melas, mısır, patates, buğday, üzüm vs.'den üretilmektedir. Natürel (saf) tarımsal etil alkol genellikle alkollü içkiler ve sirke yapımında, kimya gibi sanayi dallarında, ekstra natürel etil alkol ise içki, ilaç, ecza, gıda, kozmetik vs. gibi sanayi dallarında, denatüre tarımsal etil alkol ise kolonya, parfüm, kozmetik, kimya, mürekkep, boya, ispirto, deterjan sanayi gibi sanayi dallarında kullanılmaktadır. Sentetik etil alkol 99,9% ve özel üretim 99%'luk tarımsal natürel etil alkol biyo-yakıt olarak (benzine karıştırmak suretiyle) kullanılmaktadır.¹¹

Bilindiği gibi Ülkemizdeki şeker üretimi de şeker pancarına dayalı olarak yapılmaktadır. Bu açıdan baktığınızda şeker pancarı üretimi hem ülke kaynaklarına dayalı olması, hem çevre sağlığı, hem de yarattığı istihdam nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Ne var ki 2001 yılında Türkiye şeker üretimine gerekçesi çok açık olmayan ve mısırdan elde edilen nişasta bazlı şeker (NBŞ) kotası konmuştur. Buna bağlı olarak şeker pancarından elde edilen şeker üretimine getirilen kota ile verim olumsuz olarak etkilenmiştir. Kimi dış ve iç güçlere haksız kazanç aktarılmaya başlanmıştır. Türkiye'de nişasta bazlı tatlandırıcı kotası % 15'e çıkarılmıştır. Oysa bu kota Avrupa Birliği'nde % 2 civarında bulunmaktadır.¹²

Kapitalist sistemde kârın en üst düzeye çıkarılması esas olduğundan mısır nişastasından elde edilen tatlandırıcılara olan ilgi artırılmaya çalışılmaktadır. Mısır nişastasından elde edilen früktozun özellikle gıda endüstrisi tarafından tercih edilmesinin nedeni, daha ucuza mal olması (ton başına 300-400 dolarlık bir fiyat avantajı sağlaması), daha tatlı olması ve endüstriyel gıdaların raf ömrünü uzatmasıdır. Fruktoz ve glukoz şuruplarının da sindirimleri birbirinden farklıdır. Genel olarak daha tatlı olduğu için tercih edilen fruktoz şurubunun şeker metabolizması kadar yağ metabolizması üzerinde de etkisi olduğu ve yüksek tansiyonlu hastalarda ürik asit metabolizmasını bozduğu bilinmektedir. Gıda endüstrisinde ucuz ve verimli olarak kabul edildiği için fruktoz şurubu daha fazla kullanılmaktadır.¹³

Vücuda alınan früktoz hızla trigliseride çevrilmekte ve yağ dokusunda depolanmaktadır. Özellikle şeker iç organlarda ve karın içinde yağlanmanın en önemli nedenlerinden biridir. Bu yağlanma "metabolik sendrom" oluşmasına ciddi katkı yapmaktadır. Buna bağlı olarak siroz, karaciğer kanseri, karaciğer ameliyatı ve nakli gereken hasta sayısı artmaktadır.

Bugüne dek yapılan pek çok araştırmalar, doğal olmayan şe-

kerin pankreas kanserine neden olduğunu, bir başka anlatımla früktozca zengin beslenmenin metabolik sendroma, insülin fazlasına ve hipertansiyona neden olduğunu göstermiştir. Früktozun beyin işlevinin baskılanması ve bağımlılık yaratması yönünde yayımlanan araştırmalar, vücut üzerinde glikozdan farklı etkileri olduğunu desteklemektedir.¹⁴

Sonuç Olarak

Şeker üretimi, sağlık, ekonomi, gıda güvenliği, enerji ve sosyal yaşam açısından yeri doldurulamaz özelliğe sahiptir. Bu nedenle Tarım, planlanması ve desteklenmesi mutlak zorunluluk olan bir sektördür.

Tarımda temel amaç kâr, kazanç olamaz. Asıl olan ülkede yaşayan insanların gıda güvenliğini sağlamaktır. Tarımsal üretim çoğunlukla doğaya bağlı bir üretim olduğu için planlanması zorunludur. Bunun yanı sıra **çiftçinin üretime devam etmesini teşvik etmek ve tüketiciye ucuz ve sağlıklı ürün/gıda sunabilmek için devlet tarafından desteklenmesi gereken bir alandır.** Şeker Kanunu Bakanlar Kuruluna şeker kotasını yüzde 50 oranında artırma yetkisi vermiştir. Ancak Bakanlar Kurulu bu yetkisini, nişasta bazlı şeker (NBŞ) kotasını her yıl yüzde 35 oranında artırmada kullanmıştır. Böylece Türkiye, 28 Avrupa Birliği ülkesinin ürettiği nişasta bazlı şekerin yarısını tek başına üretir hale gelmiştir. Bu nedenle darbeyi Türk pancar çiftçisi yemiştir.¹⁵

Son 14 yılda Nişasta Bazlı Şekere uygulanan yüksek kotadan dolayı 407 bin hektar alanda pancar ekimi yapılamamıştır. Buna paralel olarak 75 bin tarım işçisi işsiz kalmış, yan sektörlerle birlikte Türkiye'nin toplam kaybı 5.3 milyar doları bulmuştur.¹⁶

Şeker pancarı melasından elde edilen biyoalkol özel uçak yakıtı olarak kullanılabilmesi nedeni ile stratejik öneme sahip bulunmaktadır.

Bu noktadan hareketle 14 şeker fabrikasının özelleştirilmesi koordinasyon eksikliği yaratacak ve taban fiyat oluşumunu zorlaştıracığından pancar üretimini önemli ölçüde engelleyecek, şeker, nişasta bazlı tatlandırıcı ve etil alkol ithalatının önünü açacaktır. Şeker fabrikaları arazilerini ise rant alanı haline getirecektir. Ayrıca yem, ilaç, et, süt, nakliye ve hizmet sektörlerini de olumsuz etkileyecektir.

Tütünde olduğu gibi serbest piyasa ekonomisi, ülkelerde genel olarak yerli olan her şeyin çökmesine neden olmaktadır. Bu nedenle milli sermayeye ihtiyaç bulunmaktadır. Kooperatifler milli sermayenin geliştirilmesi açısından önemli potansiyele sahiptir.¹⁷ Pankobirlik bunun en canlı örneğini oluşturmaktadır.

Bir kez daha vurgulanmak gerekirse; Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi ile şeker üretimi olumsuz yönde etkilenecek, işsizliğe neden olacak, nişasta bazlı şeker tüketimini artıracak ve alkol ithalatına kapı açarak borçla yönetilen ülkemizin yüksek faizle para bulmasına yol açacaktır. Bu nedenle piyasa koşullarında şeker üretimi pahalı gösterilmesine karşılık Türk toplumunun sağlığı düşünüldüğünde büyük kazanç sağlayacak bir sektördür. Bu noktadan hareketle Cumhuriyetin kazanımı olan Şeker fabrikalarının özelleştirme yerine desteklenmesi ve üretim kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

10 Y.Çöpür,A.Tozhoğlu,Ö.Özyürek Selülozik Biyoetanol Üretim Teknolojisi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274595>

11 M. Yiğitoğlu*, M. İnal, M. Gökçöz Alternatif Bir Enerji Kaynağı Olarak Biyoetanol <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/106488>

12 Mustafa Kaymakçı 2017.Türkiye'yi şekerle nasıl kandırdılar. Oda Tv.com.

13 J.Q.Prunell et al. 2011.Brain functional magnetic resonance imaging response to glucose and fructose infusions in humans Diabetes, Obesity and Metabolism 13,229-234

14 J.Q.Prunell et al. 2011.Brain functional magnetic resonance imaging response to glucose and fructose infusions in humans Diabetes, Obesity and Metabolism 13,229-234

15 N.Doğru.2018.Şeker fabrikalarına ve pancar çiftçisine kim ihanet etti? Sözcü 2 Mart 2018

16 Tokat Turhal Buluşması 27 - 28 Eylül 2016 CHP Şeker pancarı raporu.

17 <https://odatv.com/turk-tarimi-boyle-tasfiye-edildi-2008161200.html>

**ÇOCUK HAFTASI VE
ÇOCUK ESİRGEME KURUMU
(HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ)**

Kasım TEKE (*)

“...Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920 yılı Nisanının 23. günü açılmıştır. Yeni ve yüce bir tarihe başlangıç olan bu kutlu günü, milletin hatırasında ebediyen yaşatmak üzere Meclisimiz, bugün 23 Nisan tarihinin milli bayram sayılmasını bir özel kanunla kabul etmiştir. Bu mukaddes tarihi oluşturan milli mücadelenin en canlı ve fedakâr etkeni bulunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Heyetlerini coşkuyla tebrik ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Mustafa Kemal”¹

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış günü olan 23 Nisan’ın milli bayram olarak kabul edilmesi ile ilgili olarak Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti merkezlerine gönderdiği telgrafında bu cümleleri kullanmıştı.

Dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının birinci yıl dönümünde meclisin çıkardığı kanun ile 23 Nisan milli bayram günü ilan edildi. Aynı gün Ankaralı bir grup öğretmeninin öncülüğünde Ankara’da, çocuklar için bir kutlama programı hazırlanmış

“23 Nisan Çocukların Günüdür.”

Milliyet; 23 Nisan 1927,s.1.

*Öğ. Bnb. Tarih Öğretmeni, Anıtkabir Müze Komutanı

1Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri 1917-1928; Ankara 1964, s.383-384.

يكي تور كيه نك قورتولوش كوني ..
۲۳ نيسانه بوتونه وطنپرور ملت وكيدلارينك
آنقره ده ايلك طويلا نذرلري كوندرد ..
بوكون عيني زمانده چوجوق بايراميدر ، حمايه اطفاله يارديم ايدم

“Yeni Türkiye’nin Kurtuluş Günü...”

“23 Nisan Bütün Vatanperver Milletvekillerinin
Ankara’da Toplandıkları İlk Gündür...”

“Bugün Aynı Zamanda Çocuk Bayramıdır, Himaye-i
Etfal’e Yardım Edelim.”

Milliyet; 23 Nisan 1928,s.1

ve Mustafa Kemal Paşa da bu programa davet edilmişti. Böylece o gün çocukların da ilk bayram günü olmuş ve Mustafa Kemal Paşa bu bayrama “**Hâkimiyet-i Millîye ve Çocuk Bayramı**” (Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı) ismini o gün vermiştir.²

23 Nisan gününün aynı zamanda “Çocuk Bayramı” olarak kutlanması Atatürk’ün geleceğimizin teminatı olarak çocukları görmesinden kaynaklanmaktadır. Atatürk için ulusal egemenlik hedefinin ulusun geleceğini temsil eden çocuklarla özdeşleşmesi çok önemli idi. Çünkü gelecek, sağlıklı, bilinçli ve milli egemenliği özümsemiş çocuklarımız sayesinde şekillenebilecekti.

1929 yılına kadar bir gün olarak kutlanan “**23 Nisan Hâkimiyet-i Millîye ve Çocuk Bayramı**” Hima-ye-i Etfal Cemiyetinin öncülüğünde 1929 yılından itibaren bir hafta süre ile kutlanmaya başlanmış ve Çocuk Haftası’na dönüştürülmüştür.³

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında Milli Eğitim Ba-

2 Cemil Sönmez; Atatürk ve Çocuklar, Anadolu Ajansı Yayınları, Türkiye Cumhuriyeti 80. Yıl Kronolojisi, 2004, s. 59-68.

3 a.g.e;s. 59-68.

ÇOCUK HAFTASI VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU (HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ)

kanlığı da yapmış olan Dr. Reşit Galip 1929 yılında 23 Nisan'ın artık Çocuk Haftasına dönüştürülmesinin maksadını ise şu şekilde anlatır;

“Çocuk Haftası, Türkiye’de ilk defa yapılıyor. Bu haftanın amacı bazılarının zannettikleri gibi, çocukları eğlendirmek ve Himaye-i Etfal Cemiyetine (Çocuk Esirgeme Kurumu) para toplamak değildir. Memlekette tamamen ihmal edilmiş bir çocuk meselesi vardır. Himaye-i Etfal bu ihmal edilmiş meselelerin bir kısmı ile uğraşarak meydana çok faydalı bir eser çıkardı. Fakat vazifesi daha ne bitmiş, ne de bazı safhalara başlanmıştır. Şüphesiz savaştan çıkan bir milletin aç çocuklarına, şehit çocuklarına, muhtaç çocuklara bu cemiyetin sahip çıkması gerekti. Himaye-i Etfal ilk aşamada bu çocukları himaye ile ilk vazifesini yapmıştır.

Yoksul anneler; kimsesiz çocuklar Himaye-i Etfal’in kanadı altındadır.

Milliyet; 23 Nisan 1929, s.5.

Himaye-i Etfal’in görevi çocuğa doğduğu günden hayata gireceği güne kadar, maddi manevi her konuda sahip çıkmaktır. Bugün Himaye-i Etfal’in Çocuk Haftası süresince yapacağı en önemli iş halkı memlekette bir çocuk meselesi olduğuna inandırmaktır. Çünkü bizde hala çocuk meselesi ve Himaye-i Etfal bir şefkat işi bir şefkat kurumu olarak algılanmaktadır. Himaye-i Etfal şüphesiz yaşamak için milletin şefkatine muhtaçtır, fakat çocuk meselesi sadece bir şefkat işi değildir. İşte Çocuk Haftası’nın amacı milleti bu sorun ile yakından ilgilenmesini sağlamak, Himaye-i Etfal Cemiyetinin bu ihtiyaca cevap vermesini kolaylaştırmak için milletin desteğini sağlamaktır.”⁴

4 Reşit Galip; Çocuk Haftasının Gayesi Nedir?, Cumhuriyet, 25 Nisan 1929, s.1.

Kurtuluş Savaşı yıllarının en önemli sorunlarından bir tanesi de babasını, annesini, ailesini savaşlarda kaybetmiş olan yetim çocuklardı. Ulusumuzun bağımsızlığı uğrunda hayatlarını feda eden vatan evlatlarının geride bıraktığı çocuklarına bakmak ve yetiştirmek devletin en önemli vazifesiydi. Osmanlı Devletinde kimsesiz çocukların korunması maksadıyla 6 Mart 1917 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştu.⁵ Kurtuluş Savaşı yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Anadolu’da bir etkinliği yoktu. Bu durum üzerine bu önemli sorunun çözümü için, Mustafa Kemal Paşa, (Çocuk Esirgeme Kurumunu) 1921 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin Ankara’da şubasını açarak kurumun koruyuculuğunu da üstlenmişti. Böylece bu sorunun çözümü yolunda önemli bir adımı atmıştı. Çünkü vatanımız uğruna hayatlarını feda eden şehitlerimizin emaneti olan yetim çocukların barınması, bakımı ve eğitimi ulusumuzun geleceği açısından çok önemliydi. Dolayısıyla Cemiyet, bütün çalışmalarını şehit çocuklarının ve savaş alanlarından gelen kimsesiz çocukların bakımına yöneltti.⁶

Bir ulusun geleceği, çocuklarına verdiği önemle doğru orantılıdır. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa, çocukları toplumun en değerli varlığı olarak görmüş ve her zaman çocuklara gerekli özenin gösterilmesini herkesten istemiştir. Mustafa Kemal Paşa bu kapsamda, Himaye-i Etfal Cemiyetine sadece devletin değil Türk halkının da gerekli yardımı yapması gerektiğini bir konuşmasında şöyle belirtmiştir:

“Vatandaş, memleket çocuklarını korumayı üzerine alan Himaye-i Etfal Cemiyetine yardım etmeye mecburdur.”⁷

Hürmet günleri
Dün onlar gibidik, yarın biz m gibi olacağız. Çocukluğumuzu hatırlayarak onlara şefkat ve büyüyeceklerini düşünerek te hürmet edelim. Hem de iki kat hürmet. Zira bunda hem büyüklüğe, hem de istikbale karşı aşkımız birleşiyor.

Peyami Safa

Milliyet; 23 Nisan 1929, s.5.

5 Himaye-i Etfal Cemiyeti; 6 Mart 1333 (1917) Senesinde Teşekkül Eden “Himaye-i Etfal Cemiyeti”nin Tarihçesi ve 1338 (1922) Senesindeki Faaliyeti Hakkında Umumi Rapor ve Bilanço, Matba-i Ahmet İhsan ve Şürekası, 1339 (1923), s.1.

6 Hâkimiyeti Milliye; 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s.87. (Cumhuriyet’in İlanın 10. Yılı Özel Sayısı.)

7 Sönmez; s. 59-68.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Cumhuriyet'in ilanından itibaren tüm yurttan teşkilatlanmaya başlamış ve 1924 yılına gelindiğinde cemiyetin tüm yurttan 136 şubesi açılmıştı. 1933 yılına gelindiğinde ise yurt içinde ve yurt dışında 123'ü aktif olmak üzere 485 şube açılmıştı.⁸

Mustafa Kemal Paşa'nın koruyuculuğunda, bu zor günlerde kimsesiz çocuklarla ilgilenilmiş ve birçok etkinlikte bulunmuştur. Himaye-i Etfal Cemiyeti, 23 Nisan 1921 tarihinde kutlanan **"Hâkimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı"**nın (Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı) ülke düzeyinde coşkuyla kutlanmasına öncülük etmesi ise en önemli faaliyetlerindendi. Sonuç olarak, daha öncede belirttiğimiz üzere Himaye-i Etfal Cemiyeti öncülüğünde 1921'den itibaren bir gün olarak kutlanan 23 Nisan **"Hâkimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı"**, 1929 yılından itibaren bir hafta süre ile kutlanmaya başlanmış ve Çocuk Haftası'na dönüştürülmüştür.⁹

Cemiyet bu sürede Uluslararası Çocukları Korumaya Birliğine girdi ve bu kuruluşun her türlü toplantılarına katıldı. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesini ise 1931 yılında bizzat Atatürk imzaladı. Cemiyetin çocuklara ve çocuk ailelerine yardımı için kurduğu müesseseler, ana kucakları, kreşler, doğumevleri, poliklinikler, çocuk bahçeleri ve çocuk bakıcı hemşireler mektebi, süt damlaları oluşturulan önemli müesseseleridir. Özellikle Ana kucaklarının açılmasındaki en önemli sebep çocuk ölümlerinin önünü almak içindi.¹⁰

29 Ekim 1933 yılında Cumhuriyet'in 10. Yılı etkinlikleri kapsamında Himaye-i Etfal Cemiyeti faaliyetleri hakkında şu bilgiyi vermektedir;

"Cemiyet, çocuk meselesinin memlekette milli bir mesele olarak tanınması ve bilinmesini temin için şu vasıtalarla çalışır:

Çocuk haftası Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulduğu günün yıldönümü olan 23 Nisan da başlar ve bir hafta sürer. Bu bir hafta içinde Cemiyet bütün teşkilâtını memlekette 'çocuk koruma' çalışmasını ve 'çocuk sevgisini' arttırmak için seferber eder. Bu hafta içinde çocuğu cemiyetin ön safına geçirir. Onu olduğu gibi bütün ihtiyatı ile ve davası ile memlekette tanıtmaya ve vatandaşın bu vasıta ile çocuklara yardım etmesini sağlar. 23 Nisan Çocuk Haftası, Türkiye de 'çocuk'lar için gelenekleşen, millileşen hakiki bir bayram olmuştur. Bu bir hafta içinde memleketin her türlü yayın vasıtalarında; gazetelerde, dergilerde yapılan yayınlar, memlekette halka çocuk meselesini düşündürecek kadar önemli bir hal alır. Bir hafta tam manası ile 'çocuğun' olur. Türkiye

8 Hâkimiyeti Milliye; 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s.87. (Cumhuriyet'in İlanın 10.Yılı Özel Sayısı.)

9 Sönmez;s. 59-68.

10 Hâkimiyeti Milliye; 29

Dünkü tazahürattan bir intiba : Levhalarla haklarını isteyen çocuklar

Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından tertip edilen bu (hafta) birçok yabancı memleketlerin de dikkatini çekmiştir. Birçok ülke tarafından Cemiyetten haftanın, maksat, gaye ve tertip usulleri hakkında bilgi istenmiştir.

Cemiyet, memlekette çocuk davasını millileştirmeye çalışır. Memleketin nüfus hareketlerini tetkik, yabancı memleketlerde çocuk himayesi için yapılan mücadelelerdeki tetkikleri takip ederek bunları muntazaman yayımlar.

'Gürbüz Türk Çocuğu Mecmuasını' (Dergisi) bu amaçla çıkarır. Bu suretle memlekette nüfus ve çocuk meselesini takip etmek isteyenlere işe yarar bir kütüphane hazırlamaya çalışır.

Cemiyet yalnız çocukları ilgilendiren terbiye ve sağlıkla ilgili romanlar, hikâyeler yayınlar ve bu yayınları bir taraftan çocukların okuma ihtiyaçlarını sağlama diğer taraftan da onlara okurken faydalanma imkânını temine çalışır. (Şimdiye kadar 19 kitap ve 25.000 baskı)

İstanbul efendisi — Fesüphanallah!.. Benim istediklerimin ta kendisi...

Akşam; 23 Nisan 1932, s.1.

ÇOCUK HAFTASI VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU (HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ)

Akşam; 24
Nisan 1933, s.10.

Afyonkarahisar Himaye-i etfal cemiyeti fakir ve kimsesiz yavruları himaye için büyük bir gayretle çalışıyor. Cemiyet 111 erkek ve 21 kız ki ceman 132 yavruya yeni elbise, yiyecek, kitap, mektep levazımı temin etmiş, ayrıca çocuklara nakten 760 kuruş muavenette bulunmuştur.

Resmimiz himaye edilen yavruları ve Himaye-i etfal heyetini gösteriyor. Arkada ortada duran reis noter Ahmet Şakir, âzadan Cumhuriyet mektebi baş muallimi Hikmet, Burhan ve tüccardan Mehmet beylerdir.

Çocuk haftası bugün başladı.

Cemiyet ayrıca ana ve babaların anlayacağı dille küçük sıhhat broşürleri yayımlar. (11 kitap 21,000 baskı) Bunları dağıtır. Ayrıca bir günden bir yaşına kadar çocuklara nasıl bakılacağını öğreten çok sade bir dille yazılmış 12 aylık ve 12 tane (annelere öğüt) mektuplarını memleketin her köşesine gönderir ve bunlar için hiç bir masraf almaz."

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti milli mücadele senelerinde milli bir ihtiyacı karşılamak için doğmuştur. Cumhuriyet devrimde büyümüş, hizmetle-

rini ve çalışma alanını Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün maddi ve manevi yardımları ile daha da geliştirmiştir.¹¹ Bu da Türkiye Cumhuriyetinin daha Kurtuluş Savaşımızın ilk günlerinden itibaren çocuklara verdiği önemin en önemli göstergesidir.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyetine yardımlarından dolayı Cemiyetin 30 Mayıs 1930 tarihli kararı ile takdim edilen Madalya ve Berat'ı.¹²

11 Hâkimiyeti Milliye; 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s.88. (Cumhuriyet'in İlanın 10. Yılı Özel Sayısı.)

12 K. Mehmet Teke; Atatürk ve Çocuk, Anıtkabir Komutanlığı Yayınları, Ankara 2014, s.22-23.

ATATÜRK'ÜN DEVLETÇİLİK POLİTİKASININ SOSYAL BOYUTU

Nazlı Elif Geyveli*

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, tam bağımsızlığın iktisadi ayağına büyük önem vermektedir. Bu nedenle 17 Şubat 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de Türkiye İktisat Kongresini düzenledi.1 Kongrede, Misak-ı İktisadi kabul edilerek iktisadi gelişim için yurtiçi sanayinin kurulması ve geliştirilmesi amaçlandı ve bu hususta özel sektöre öncelik veren bir anlayış belirlendi.2 Yüksel Ülken'e göre; **“devletin bizzat yapması yerine devletin her türlü iktisadi çabaya destek olması ilkesi, kongrede çoğunluk kazanan anadüşünce”** oldu.³

Ulusal ekonomi oluşturulmaya çalışılırken, yerli girişimcilerin önünü açmak adına, imtiyaz ve teşviklerle yerli sermaye birikiminin oluşması için yönetici kadro fırsatlar da sunmaktaydı. Çünkü yerli sermaye birikiminin sağlanması için cumhuriyetin bu ilk yıllarında (1923-1930) devlet müdahalesi kaçınılmazdı. Korkut Boratav'a göre bu dönemde devlet, **“bizzat işletmecilik yapmadığı halde, inhisarları imtiyazlı şirketlere dağıtarak, devlet ihaleleri yoluyla ve geniş teşvik tedbirleriyle özel sermaye birikimini ve kapitalist gelişmeyi hızlandırmanın sonraki devletçi döneme göre farklı bir yolunu deniyordu”**.⁴ Örneğin, likidite ihtiyacının karşılanması için 1924 yılında İş Bankası kuruldu.5 1925 yılında ise Osmanlı Devleti'nden devrolan girişimleri yönetmek ve yenilerini de kurmakla görevli Türkiye Sanayi ve Maadin (maden) Bankası ku-

ruldu. Yine aynı yıl eski rejim idaresi satın alınarak, barut ve patlayıcı maddeler tekeli kuruldu. Öte yandan devlet gelirlerinin beşte birini oluşturan Aşar vergisi de kaldırıldı. 1926 yılına gelindiğinde ispiro ve alkollü içkiler tekeli oluşturuldu.6 Cumhuriyet rejimi, milli bir sanayinin oluşması yönünde ise 1913 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayii Kanunu üzerinde değişikliğe gitti ve 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkardı.⁷

Tüm bu girişimler istenilen sonuçları vermedi. Bunun nedenleri arasında girişimcilerin bilgi düzeylerinin yetersizliği, teknik altyapının zayıflığı, sermaye azlığı, yatırımların istenilen seviyeye ulaşamaması yer almaktaydı.⁸ Öte yandan 1929 Ekonomik Buhranı da Türkiye ekonomisini, yarattığı talep azlığı ve fiyatları hızla düşürmesi yüzünden olumsuz etkiledi. Böylece devletçilik, tüm bu olumsuzluklara karşı planlı bir sistematik ve devlet müdahaleleri ile hızlı bir kalkınmanın yolu olarak görüldü.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Liberal Anlayışına Karşı Mutedil Devletçilik

Mevcut ekonomik sorunların halkta yarattığı huzursuzluk ile hükümetin muhalefet olmadığı için denetimsiz kalması, Gazi Mustafa Kemal'i yeni ve güvenilir bir siyasal partiyi oluşturmaya itti. Böylece Gazi tarafından görevlendirilen Fethi Okyar Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı 12 Ağustos 1930 tarihinde kurdu. Serbest Fırka'nın Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayrılan yönü temelde iktisat politikalarıydı. Parti programında öne çıkan husus ise; **“iktisadi işlerde: bugünkü sistemin aksine olarak, ticarete devletin hiç işe karışmaması, tam bir serbesti. Nafiada: şimendifer, yol gibi inşaatın devlet bütçesinden yapılmaması”**⁹ idi. Serbest Fırka'nın ekonomide tam bir serbestiyi savunmasına karşılık Başvekil İnönü, Sivas demiryolunun açılışında devletin halkından sorumlu olduğunu, bu nedenle de mutedil devletçi olduklarını söylemekteydi:

“... liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevk eden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fıtri temayülüdür. Memleketin ihtiyaçları için herkes ve her yer hazinede çare arar. Elektriği yapılmayan şehir, lima-

* Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Doktora Öğrencisi.

1 Vedat Eldem, Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994, s.159.

2 Murat Koçtürk ve Meryem Gölalan, “1923-1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi”, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, C.XLV, S.2, (2010), s. 50.

3 Yüksel Ülken, Atatürk ve İktisat, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981, s.95.

4 Korkut Boratav, Türkiye'de Devletçilik, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2006, s.26.

5 Yahya S. Tezel, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s.145.

6 Yüksel Ülken, a.g.e. , s.90-92.

7 Kadir Kasalak, “Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.27, (Aralık 2012), s. 73.

8 Memduh Yaşa, İktisadi Meselelerimiz, İstanbul, Nurettin Uycan Matbaası, 1966, s.20.

9 Akşam, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Esaslarını Neşrediyoruz”, 13 Ağustos 1930, s. 1.

ATATÜRK'ÜN DEVLETÇİLİK POLİTİKASININ SOSYAL BOYUTU

***nı fena olan yer, iş bulamayan adam hükümeti mu-
atap tutar. Mutedil devletçi olarak halkın temayü-
latına ve metalibine yetişemiyoruz diye kusurluyuz.
Devletçilikten büsbütün vazgeçip her nimeti serma-
yedarların faaliyetinden beklemeğe sevk etmek bu
memleketin anlayacağı bir şey midir?”¹⁰***

İki partili siyasi hayatın belirleyici unsuru olan iktisat politikaları partileri de liberal ve devletçi olmak üzere iki farklı safa ayırmıştı. Serbest Fırka deneyimi, Kasım 1930'da sona erse de devletçilik Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tarafından içselleştirilerek 1930'larda ağırlığını giderek hissettirdi.

Atatürk'ün Üç Aylık Yurt Gezisi ve Altı Ok

Atatürk, Serbest Fırka kendi kendini feshettikten sonra halkın sorunlarını öğrenmek ve CHF'yi halkın ihtiyaçlarına göre revize etmek için geniş bir kadroyla üç aylık bir yurt gezisine çıktı. Bu gezi ile edindiği izlenimler ışığında CHF'nin parti programını da oluşturmaya başlayan Atatürk hem halkın dertlerini hem yanlış uygulanan politikaları yerinde gördü.¹¹ Atatürk, ülkenin bu hali karşısında ise Özel Kalem Müdürü Hasan Rıza Soyak'a, ***“bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum... her taraf derin bir yokluk, maddi manevi perişanlık içinde”¹²*** demektedir.

Gezinin akabinde Ankara'ya dönen Atatürk kadrolarda yenilenmeye gidilmesini istedi ve erken seçim yaparak TBMM'yi yeniledi. Öte yandan tüm bu sorunlara karşı CHF için ilk defa bir parti programını oluşturdu ve bu programda altı ok belirlendi. Programda Atatürk'ün devletçiliği şu şekilde açıklanmaktaydı:

“Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde - bilhassa iktisadî sahada - Devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.”¹³

Atatürk'ün yurt gezisinde gördüğü yokluk ve darlığa karşı bir kalkındırma fikri olan devletçilik halkın refahını artırmayı ve ülkenin kalkınmasını amaçlayan bir akımdı. Afet İnan da Atatürk ilkelerinden olan devletçiliği devlet bünyesine yüklenen bir sorumlu-

lukla planlı bir yönelim olarak ele almaktaydı.¹⁴

Atatürk'ün Devletçiliğinin Sosyal Boyutu

Devletçiliğin iktisadi ayağına daha çok dikkat çekilse de devletçiliğin yadsınamayacak bir de sosyal boyutu vardı. Halkın yaşam kalitesinin artırılması, ülkenin daha geri kalmış bölgelerinin kalkındırılmasını, kültürel ve sosyal faaliyetlere katılımın bir seçkin zümreyle sınırlandırılmamasını hedeflemekteydi. İnsanların kültürel anlamda da kalkınması ve ilerlemesi de yine amaçlanmaktaydı.

Afet İnan'ın Atatürk'ün el yazılarından faydalanarak hazırladığı “Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları” başlıklı kitapta vurguladığı şekilde devlet; vatandaşın, bilimsel, sosyal, sanat ve ahlak gibi fikri alanlarda gelişmesinden sorumlu tutulduğu gibi vatandaşların herhangi bir zanaat ya da meslekte başarılı olmasıyla da ilgili sayılmaktaydı. Benzer şekilde vatandaşın sağlığı, eğitimi, terbiyesi, ulaşım imkânları ile de devlet yakından ilgilenmeliydi. Bu nedenle de ekonomik ve bazı sosyal işleri devletin üstlenmesi toplumun refahı içindi. Devletin birincil görevleri aslında ülkenin güvenliğini, adaletini ve dış siyasetini yürütmek olsa bile devlet; bayındırlık, eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma, ziraat, ticaret ve zanaata ilişkin ekonomik işleri de ikincil görev olarak yürütmekle mükellefti. Çünkü ikincil görevleri birincil görevlerinin sağlıklı yürütülmesinde yardımcı olmaktaydı. Özel çıkarlar rekabet halinde bulunduğu için bazı sosyal sınıklar doğurabilmekteydi. Rekabet içerisinde kuvvetliler zayıfları yok edebilmekte ve bireysel çıkarlar toplumsal çıkarların önüne geçebilmekteydi.¹⁵

Devlet ekonomiden çekilirse toplumsal faydası yüksek işlerin bireylerce gerçekleştirilememesi söz konusu olabilirdi. Çünkü yüksek kâr peşindeki bireysel girişimciler, toplumsal çıkarlar yerine bireysel çıkarlara odaklanacağı için toplumsal refahı ikinci plana atabileceklerdi. Milletçe hayati önem taşıyan işlerin yapılması devletin sorumluluğunda sayıldığından, devlet kamunun ortak çıkarı ve ilerlemesi için, gerekli yerlerde müdahalede bulunmalıydı. Bunun içinde devlet düzenleyici rolüyle ekonomide yer almalıydı. Bu yer alışı ise sınırlarını belirlemek önem taşıymaktaydı. Çünkü vatandaşın kişisel girişim ve faaliyet hürriyetini sınırlandırmamak gerekliydi:

“Prensip olarak devlet, bireyin yerine geçme-

10 Baha Sakatürk, İsmet Paşanın Siyasi ve İçtimai Nutukları 1920-1933, Ankara, Başvekalet Matbaası, 1933, s.314-315.

11 Tekeli ve İlkin, a.g.e., s. 201. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Ahmed Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, İstanbul, Tan Matbaası, 1945.

12 Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam C.I, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1966, s. 379.

13 CHF Nizamnamesi ve Programı, Ankara, TBMM Matbaası, 1931, s. 31.

14 Afet İnan, Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972, s. 24.

15 Afet İnan, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, s.58-61.

melidir. Fakat 'bireyin gelişmesi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır.' Bir de, bireyin kişisel faaliyeti, ekonomik ilerlemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Bireylerin gelişmesine engel olmamak, onların her görüş açısından olduğu gibi, özellikle ekonomik alandaki hürriyet ve girişimleri önünde devletin, kendi faaliyeti ile bir engel oluşturmamak, demokrasi prensibinin önemli esasıdır... Devletçilik özellikle sosyal, ahlaki ve millidir. Milli servetin dağılımında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı, milli birliğin korunması için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak milli birliğin temsilcisi olan devletin önemli görevidir... Devlet ve birey dediğimiz zaman bu kelimelerin soyut anlamını değil, biricik gerçek olan 'sosyal insan', yani toplum içinde yaşayan bireyleri anlıyoruz. İşte bu sosyal insanın, iki türlü çıkarı vardır. Bu çıkarlardan bir kısmı kişiseldir, diğer kısmı ortaklaşadır. Toplumun hayatını koruyan, bu ortak çıkarlardır. İyice düşünülürse, bu iki tür çıkar birbirine eşittir. Çünkü, sosyal insanın hayatı için her iki çıkar aynı derece gereklidir... Birey emeğinin gelirini, devlet de, sosyal gelişmeden elde edilen geliri almak zorundadır.”¹⁶

Devletçilikte temel ilke aslında bireyin gelişmesini sağlamaktır. Bu gelişim için devlet bir set koymadığı gibi engellemeler karşısında da yardımcı olma görevini üstlenmekteydi. Öte yandan milli birliği sağlama sorumluluğundaki devlet, vatandaşın da sorumlu tutulduğundan toplumsal faydaya yönelik işleri de üstlenme mecburiyetindeydi. Devletçilik bu nedenle sadece iktisadi bir politika değil, toplumsal refah ve gelişimin bir aracı olarak da şekillenmekteydi.

Benzer şekilde devletçilik, **“devlet müdahalesinin, siyasi sorunları çözmenin veya iktisadi ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmenin en uygun olduğu inancını”**¹⁷ barındırmaktaydı. Sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın öncelikli olduğu bu dönem için de en uygun politikalarından biri olan devletçilik, sosyal yönüyle de en az iktisadi yönü kadar etkindi.

Devletçiliğin sosyal yönünü vurgulama açısından Sümerbank ve onun fabrikaları da ayrı bir önem taşımaktaydı. Devlet eliyle sanayileşmenin yürütülmesi çalışmalarında ekonomik ve endüstriyel altyapının oluşturulması görevini yürüten Sümerbank 1933 yılında kurulmuştu.¹⁸ Sümerbank, kurduğu fabrika-

larla hem ekonomik hem de sosyal kalkınmanın en başarılı çalışmalarına imza atmaktaydı. Kurulan bu fabrikaların içi aynı zamanda sosyal bir tesis niteliğindeydi. Bu fabrikaların bünyesinde kütüphaneler, sinema ve tiyatro salonları açılmaktaydı. Çalışırken klasik müzikle tanışan çalışanlar, sosyal alanlarına göre çeşitli kurslara da yönlendirilebilmekteydi. Nakış ve dikiş kursları özellikle tercih edilen kurslardan olsa da resim çalışmaları da söz konusuydu. Fabrikalarda resim ve heykel sergileri de tertip edilirken Nazilli Basma Fabrika'sı çalışanları bir caz orkestrası kurmuştu. Öte yandan burs programlarıyla çok sayıda öğrenciyi okutan Sümerbank, çalışanlar için kurduğu lojmanlarıyla modern kent görünümünü yansıtmış, şehirli bir sınıf yaşamının tatbikine imkân tanımıştı.¹⁹

Sümerbank'ın fabrikalarından Nazilli Basma Fabrikası daha özel bir noktadaydı. Çünkü bu fabrika sosyal devletçiliğin en güzel örneklerindendi. Bu fabrika sadece bir çalışma alanı değil, aynı zamanda bir sosyal tesis görünümündeydi. Fabrika, bünyesinde okuma yazma kursları, Sümer İlkokulu, Sümer Çocuk Kütüphanesi, burs sağlama amacıyla Sümer Vakfı, çalışan anneler için kreş ve çocuk yuvaları, Vazife evleri yani fabrika evleri ki içlerinde hamam, fırın, alışveriş kooperatifleri, yiyecek ve giyeceklerin satıldığı ekonoma teşekkülü, işçi ve bekâr pavyonları, Basma kıyafetlerin giyilmesinden adını alan Basma baloları, cami, Kuşadası'nda dinlenme kampı, fabrika sinema ve tiyatro ile defile, konser ve sergileri, Gıdı Gıdı Gazetesi, futbol, voleybol ve basketbol sahaları ile başarılar elde eden Sümerspor futbol takımına da sahipti.²⁰ Aynı zamanda fabrikada, üç doktor tam zamanlı çalışırken bir eczane, diş tedavi merkezi ve her türlü ameliyat için gerekli donanımına sahip ameliyathane ile yirmi yataklı hastane de bulunmaktaydı.²¹ Çalışanların yüksek bir kalite standardında çalıştığı, sosyalleştiği bu fabrikalar, Atatürk'ün devletçiliği sadece iktisadi bir boyutta

Çalışma”, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, S.16, (Yaz 2016), s.114.

19 Gözde Göncü Berk, “Sümerbank İşletmelerinde Tasarıma Dair İçerik Analizi: Sümerbank Süreli Yayınları Üzerine Bir Çalışma”, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, S.16, (Yaz 2016), s.114-115.

20 Hulusi Doğan, Serpil Kocaman, Neşe Çakır, Engin Üngüren, “Çağdaş İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Anlayışı Ekseninde Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası Örneği ve Cumhuriyet Kültürünün Yerleşmesindeki Rolü”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, C.III, S.1, (2011), s.187-215.

21 Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası Gezi Kılavuzu ve Anıtaç, İzmir Cumhuriyet Basımevi, 1937, s.5.

16 İnan, a.g.e. ,2000, s.61--63.

17 Andrew Heywood, Siyaset, Ankara, Adres Yayınları, 2007, s.142.

18 Gözde Göncü Berk, “Sümerbank İşletmelerinde Tasarıma Dair İçerik Analizi: Sümerbank Süreli Yayınları Üzerine Bir

ATATÜRK'ÜN DEVLETÇİLİK POLİTİKASININ SOSYAL BOYUTU

ele almadığını, sosyal yönüne de ne denli ağırlık verdiğini göstermekteydi.

Sümerbank fabrikalarından Kayseri Pamuklu Sanayi Müessesesi Bez Fabrikası ise 1937 yılından itibaren normal faaliyetine başlamıştı. Buhar türbinleri ile kendi enerjisini üreten fabrika da, çalışanların rahatça konaklamaları için işçi ve memur lojmanları, çalışanların eğlenebilmesi için iki adet bekâr pavyonu, ibadet için cami, işçi evleri kooperatiflerine bağlı dükkânlar, fabrikaya ait modern bir ilkokul, çalışanların her türlü ihtiyacını karşılayabilmek üzere tertip edilmiş bir ekonoma da Sümer Mahallesi olarak adlandırılan bu fabrika sitesinde mevcuttu. Bu lojmanlarda spor faaliyetleri için de geniş bir alan ayrılmıştı. Nizami bir futbol sahası, güreş ve boks salonları ile yüzme havuzu da bu sitede yer almaktaydı. Öte yandan 500 kişilik bir sinema salonu da mevcuttu. Çalışanların sağlığına önem veren fabrikada dahiliye, hariciye, göz, kulak-burun-boğaz, çocuk ve röntgen doktorları ile iyi teçhiz edilmiş eczane, ameliyathane, laboratuvar ve 35 yataklı bir hastane ile 40 yataklı bir çocuk kreşi de bulunmaktaydı.²² Fabrikasının çalışanlarına sağladığı bu imkânlar, dönemin çok ilerisinde bir anlayışın göstergesiydi.

Sağladığı istihdamla hem kadın hem erkekler iş fırsatı sunan bu fabrikalar, cinsiyetçi bir yaklaşım benimsememekteydi Sümerbank fabrikaları, kadını toplumsal hayatın bir parçası haline getirmekte ve kadınların özgüven kazanmalarını sağlamaktaydı. Kadın istihdamına dönük olarak çocuk sahibi kadınların rahatça çalışabilmeleri için kreş, emzirme odaları, ilkokul seçenekleri sunmaktaydılar. Çalışanların rahat etmeleri için pek çok imkânın sağlandığı bu fabrikalar dönemin sosyal devlet anlayışının ne kadar ileri bir boyutta algılandığını da göstermekteydi. Çalışanlara verilen değer aslında Türk insanına verilen değerdi.

İktisadi kalkınma ile sosyal şartlar arasında sıkı bir bağ olduğu da düşünülmekteydi. Sosyal şartlar iyileştirilmedikçe iktisaden ilerlemenin de mümkün olmadığına dair bir kanaat söz konusuydu. Çünkü ilerleme ve kalkınma için her bir birey, üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmeliydi. Bu da ancak sosyal şartların iyileştirilmesi ile mümkündü. İyi şartların sunulması bireyleri çalışmaya iteceği gibi kalkınmanın da toplumda içselleştirilmesini sağlayacaktı. Bu amaca dönük olarak devletçilik; **“seneler boyunca yabancı te-sirlerle halka aşılanmak istenen aşağılık duygusunu bertaraf etmek..., milletin her ferdinin kendine ve**

millette olan inancını arttırmak”²³ için hem iktisadi hem sosyal gelişmelerin başat aktörü oldu.

Yazar, şair ve eğitimci olan Ceyhun Atıf Kansu da devletçiliği sadece iktisadi boyutta görmüyordu. Ona göre devletçilik, halkı giydirmek ve donatmaktı. Devletçi planla kurulan Kayseri, Malatya, Nazilli Fabrikaları’ndaki mekik seslerini, loncaların giydirmeye yetmediği Anadolu köylüsünün giydirilmesi olarak yorumluyordu ve Atatürk’ün devletçiliğini, **“halkı giydirmek anlamında da, ulusal bağımsızlığı kendi emeğimizle dokumak anlamında da tam bir halk dokumacılığıdır” şeklinde tanımlıyordu. Atatürk konusunda ise “bağımsızlığı, kendi halkının emeğinden, kaynaklarından ve olanaklarından doku-yan insandır” yorumunu yapıyordu.**²⁴

Devletçiliği tüm bu uygulamaları ve fikri yapısı ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın politik bir yolu olduğunu söylemek mümkündür. Toplum için toplum yararına hizmet etmekle görevli dönemin devleti, kolektif ihtiyaçları karşılama adına bir noktada mecburi olarak devletçiliğe yönelmişti. Çünkü akademisyen ve siyasetçi Hamza Eroğlu’na göre Türkiye’deki devletçilik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda geniş ve yaygın faaliyetleri yürütmeyi ve bu alanlardaki kalkınmanın itici gücü olma görevini devlete yükleyen bir anlayıştı.²⁵

Devletçiliğe geçilmesi Türkiye’de bölgeler arası da bir denge ve ahengin yakalanmasına katkı sağladı. Çünkü fabrikaları Anadolu’ya dağıtarak en köhne yerlere bile devletin ulaşmasına imkân tanınmaktaydı. Özel girişimin gitmeyeceği yerlere devlet eliyle fabrikalar bu dönemde kurulabilmekteydi. Sosyal adalet ve refah devleti anlayışıyla ülkenin her noktasına ulaşılması da hedeflenmekteydi. İktisadi kalkınmanın yanında fabrikalar sosyal kalkınmanın da öncüsü oldu. Sundukları tesis, imkân ve fırsatlarla ufuk açıcı bir deneyimi çalışanlarına sundular.

Kısacası, dönemin hedefi, insani yaşam koşullarını iyileştirmek ve bu iyileştirmelerden nüfusun çoğunluğunun faydalanmasını sağlamak olarak belirlendi. ²⁶ Bu hedefe ulaşma noktasında da devletçi politikalar başarıyla uygulandı.

23 Sabahattin Zaim, “Türkiye’nin Kalkınmasında Atatürk İlkelerinin Dayandığı İktisadi ve Sosyal Prensipler”, Sümerbank, C.III, S.29, (Kasım 1963), s.157.

24 Ceyhun Atıf Kansu, “Halk Dokumacılığı”, Sümerbank, C.V, S.53, (Kasım 1965), s.33.

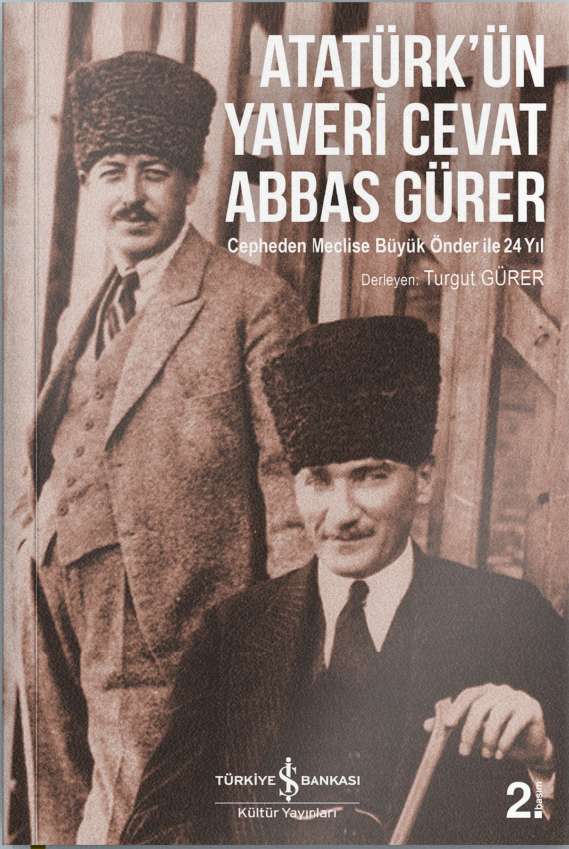
25 Hamza Eroğlu, Atatürk ve Devletçilik, Ankara, Olgaç Matbaası, 1981, s.5-6.

26 Yahya S. Tezel, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s.182.

22 Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayi Müessesesi ,ayıl.y., 19.?, s.3-4.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA 2. BASIM

Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer
Derleyen: Turgut Gürer
536 sayfa, 28 TL

“Cevat Abbas, Atatürk'ün yaveridir.” Ama nasıl bir yaver? Bir komutanın sıradan yaveri değil. Olağanüstü bir liderin, askerliği aşan, ulusal kurtuluş savaşıyla temelleri atılan, fikir dünyasında gerçekleşen, insanlık ve uygarlık tarihine yazılan, laik Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran önderliğinin sürekli yaveri.

İlhan Selçuk

Yaşamının yirmi dört yılını Atatürk'ün yanında geçiren Cevat Abbas Gürer, bu süre içerisinde pek çok tarihsel olaya şahitlik etmiştir. “Geldikleri gibi giderler” sözünü ilk duyan kişidir. Birinci Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal'e yaverlik görevi Çanakkale Cephesi'nde başlar. Mondros Mütarekesi'nden hemen önce Mustafa Kemal'in Yıldırım Orduları kumandanı olarak kendi inisiyatifiyle Suriye sınırını çizdiği sırada oradadır. Ulusal kurtuluş planlarının yapıldığı Şişli'deki evde Mustafa Kemal'in yanında kalan tek yaveridir; işgal kuvvetlerince gözetim altında tutulan bu evde yapılan özel görüşmelerin tanığıdır. “19 Mayıs, Samsun”dan aylar önce Atatürk'ün Anadolu'ya karadan gizlice geçme planını açıkladığı ve bu amaçla ilk Milli Müfreze'yi örgütleme görevini verdiği kişidir. Bandırma Vapuru'yla Anadolu'ya geçmeden önce gemi kadrosunun oluşturulmasını Cevat Abbas'tan isteyen Atatürk, yine çok özel görevlerden biri olan Amasya Genelgesi'ni Cevat Abbas'a dikte ettirir. Atatürk'ün talimatıyla Kurtuluş Savaşı sırasında gizli görevle Avrupa'ya gönderilir ve 417 gün Milli Mücadele'ye destek arar. Hizmetleri Mustafa Kemal'in yaverliği ile sınırlı kalmayan Cevat Abbas, Meclis-i Mebusan'ın son döneminde ve TBMM'de beş dönem Bolu milletvekilliği yapar. Türk Tayyare Cemiyeti'nin kurucu başkanlığını üstlenir, Türkiye İş Bankası yönetim kurulu üyesi olur. Cumhuriyet rejiminin altına ilk imza atanlardır. Gürer'in kişisel arşivinden torunları tarafından bir araya getirilmiş yazıların, söylevlerin, notların, mektupların ve orijinal fotoğrafların yer aldığı Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, önceki baskılarından farklı bir tasarımla ve dili mümkün olduğunca aslına uygun şekilde sadeleştirilmiş olarak sunuluyor.

TÜRKİYE'DE HALKIN EĞİTİLMESİNE NE ZAMAN BAŞLANDI? ^{1(*)}

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY ^{2()}**

Türkiye’de ilk ve orta eğitime devletin sahip çıkma-sında çok geç kalınmıştır. Bu ihmalin yol açtığı zararın faturasını da çok pahalı ödedik. XIX, yüzyılın ilk yarısı, Anadolu Türk tarihi bakımından çok önemlidir.

XVII. yüzyılın başından beri sürekli olarak güçten düşen, toprak yitiren Osmanlı İmparatorluğu, bu durumdan kurtulmak için zaman zaman yol aramış, kimi girişimlerde bulunmuşsa da bunlardan bir sonuç alamamıştır.

Geri kalmışlığın başlıca nedenleri, başlangıçtan beri uygulamaya geldikleri askerlik ve yönetim yöntemlerini ideal sayarak başka yol ve yöntem aramayarak hep bunları düzeltmeye çalışmaları öte yandan halife-sultanların, askeri ve sosyal alanlarda gittikçe çö-

1 (*) Bu Yazı; Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara 1994, Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY’ın “Güncel Konular Üzerine Makaleler” kitabında, Sayfa 315-326’da yayımlanmıştır.

2 (**) 15 Mart 1917’de Isparta’nın Gelendost ilçesi Yenice köyünde doğdu. 1940 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Orta Çağlar Bölümünü bitirdikten sonra Prof. Dr. Fuad Köprülü’nün yanında doktorasını tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine 1950’de asistan oldu. Aynı fakültede 1952 yılında doçent, 1960 yılında profesör oldu. 1978 yılına kadar görev yaptığı İlahiyat Fakültesinde üç kez Dekanlığa seçildi. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Rektör Vekilliğine atandı. 1978 yılında Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümünü kurmak üzere Konya’ya davet edildi. 26 Aralık 1979 tarihinde Selçuk Üniversitesi Rektörlüğüne, 1981 yılında ise YÖK üyeliğine seçildi. 1955 yılında Tahran, 1964 yılında Strasbourg, 1966-1967 yıllarında New York’taki Columbia ve 1972 yılında da Aligarh Üniversitelerine misafir profesör olarak davet edildi. Uluslararası Türk Sanatları Kongresinin 1975’ten -Kongre’nin Kültür Bakanlığına geçtiği- 1995 yılına kadar daimi başkanlığı; 1972’den itibaren Türk Tarih Kurumu asli üyeliği ve bir süre başkan vekilliği, Türk Felsefe Kurumu, Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Türkiye Kemalist Yazarlar Derneği, Türk Kooperatifçilik Kurumu ve Türk-Hindistan Kültür Derneğinin 1996 yılına kadar başkanlıklarını; Kemalist Ülkü Dergisi’nin Yazı İşleri Müdürlüğünü, 1977-1988 yılları arasında da UNESCO Türkiye Mili Komisyonu Yönetim Kurulu üyeliğini yaptı. Yirmi kadar kitabı ve yüzü aşkın bilimsel makalesi bulunan Prof. Dr. Neşet Çığatay, 2000 yılında vefat etti. Evli ve dört çocuk babası olan Çığatay, İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça bilmekteydi.

ken ve devlet içindeki otoritelerini koruyabilmek için halkta dindarlığı, tarikatçılığı teşvik edip yaygınlaştı-rarak kendilerini dini lider olarak saydırma politikası idi. Doğaldır ki sorunun çözümü bu yolla olamazdı; çünkü XVI. yüzyıla dek bizden çok geri olan Avrupa devletleri, kitap basım işinde, fizikte, kimyada, tıp-ta, astronomide, kozmoğrafyada köklü buluşlarla, eğitimin yaygınlaştırılmasıyla, rönesans ve reformas-yon aşamalarından geçerek dev adımlarla ilerlemişti.

Savaşlarda ateşli silahları ilk kullanan biz olduğumuz halde bu alanda bile olduğumuz yerde kalmışız. Onlar, çakmak taşı ile tüfek ateşleme yerine kapsül-le ateşlemeyi, kaval namlular yerine yivli namluları ve ileri balistik kuralları bulmuşlardı.

Biz bilimsel, teknik ve mekanik alanlarda bizden çok ileri olan Avrupa’ya, Viyana’ya saldırırken onlar, pusula yardımıyla 1492 yılında açık denizlere yelken açıp Amerika’da, Afrika’da, Asya’da, Atlas Okyanusu adalarında çok geniş ve verimli sömürgeler ele geçirmişlerdi.

Alman Johannes G. Gutenberg (1399-1468), 1440 yılında yani Fatih Sultan Mehmed’in tahta çıkışından onbir yıl önce matbaayı buldu, kitap basmaya başladı. Cenova’lı Kristof Kolomb (1451-1506), 1492 de Amerika kıtasını buldu. Polonya’lı astronom ve kozmograf Mikolaj Kopernik(1473-1453) güneşin, dünya çevresinde döndüğünü söyleyen Batlamyos (Klaudios Ptolemais: İ. Ö. 168-108) prensibini çürütüp, dünyanın güneş çevresinde döndüğünü saptadı. İtalyan fizikçisi Galile (1564-1642) dünyanın kendi çevresinde de döndüğünü söyledi ve teleskop üzerinde olumlu çalışmalar yaptı. Alman ilahiyatçısı Martin Luther(1483-1546) hristiyan din anlayışına yeni bir görüş getirerek protestan mezhebinin temellerini attı, dinde reformasyon başlattı. Bizdeki sözde din bilginleri matbaanın yurda sokulmasına engel olurken, M.Luther, her Alman köyünde bir okul açılmasına, eğitimin yaygınlaşmasına çalıştı. Fransız bilgini Denis Papin ‘1647-1714) buhar gücünü mekanığe uyguladı. Amerikalı Robert Fulton (1765-1815) buharlı gemiyi yürüttü. Bu yeni buluşlarla da, rönesans oluşup, gelişti. Özellikle buhar gücünün mekanığe uygulanmasıyla teknikte ve sanayi alanında hızlı bir gelişme başladı. Sanayi, işçi ve hammaddeye gereksinme duyurdu. Sanayiın yani fabrikaların ürettikleri mallar, satış için pazara ihtiyaç gösterdi. Böylece sömürge kavgası, işçi-patron sürüşmesi doğdu, modern ekonomi bilimi önem kazandı.

Avrupa devletleri ve toplulukları bu aşamaya kolay gelmedi. Onlarda kilisenin baskısı, din adamlarının bağınazlığı ilk sıralarda bizdekilerden daha sert ve koyu idi. Örneğin 1431 yılında kilise, Orlean’lı Jan Dark’ı sudan bir nedenle diri diri yaktı. Bu kız 19 yaşındaydı. Kopernik ve Galile, yeni buluş ve görüşlerin-

den dolayı kilisenin ölüm kararından zor kurtuldular. Bununla birlikte Avrupa, laiklik yolunda hızla ilerledi ve Fransa, özgürlük, laiklik ve demokrasi yolundaki devrimini 1789'da gerçekleştirdi. Avrupa devletleriyle aramızdaki bu teknik ve bilimsel uçurumun oluşturduğu gerilemenin giderilmesi çaresi, sadece yeniçeri ocağının düzeltilmesi değildi. Asıl sorun, halkın eğitilmesi ve bilinçlendirilmesiyle çözümlenebilirdi. Bunun için ülkenin yönetim ve toplum işlerini, yepyeni bir görüşle, yepyeni bir yolla toplan ele alıp düzenlemek gerekirdi. Böyle köklü bir girişimin zorunluluğunu ilk gören Osmanlı Hakanı Sultan İkinci Mahmud'du (Yaşamı: 1784-1839. Yönetimi: 1808-1839).

O, işe, kangren haline gelmiş, ülkeye yarardan çok zarar veren yeniçerileri 1826 yılında kaldırmakla başladı. Burada bu büyük devlet adamının yaşamından ve dönemindeki olaylardan kısaca söz etmek istiyoruz:

2. Sultan Mahmud, 1. Sultan Abdülhamid'in (saltanatı:1774-1789), Nakşidil Sultandan doğma oğludur. 20 Temmuz 1784 günü doğdu. Amcası 3. Mustafa'nın oğlu 3. Selim'in, 2. Mahmud'un kardeşi 4. Mustafa tarafından boğdurulup, kendisi de öldürülmek üzere iken, Alemdar Mustafa Paşa tarafından kurtararak 29 Temmuz 1808 günü tahta çıkarıldı, 2 Temmuz 1939 günü İstanbul'da veremden öldü.

3. Selim zamanındaki yeniçeri ayaklanmasının elebaşısı, Karadeniz Boğazı nazırı Kabakçı Mustafa idi. Sultan Mahmud'un yenilik yanlısı olduğunu, yeniçeri ocağını kaldıracağını bilen ocaklılar ve onların yandaşları, hem Sultan Mahmud'u, hem de onun güçlü sadrazamı Bayraktar Mustafa Paşayı ortadan kaldırmayı planlıyorlardı. Bir gün ansızın Bayraktarı Bab-ı ali'de kuşattılar. O da barut deposunu ateşleyerek, tavanı delerek Bayraktarı yakalamaya çalışan yüzlerce yeniçeri ile birlikte şehit oldu.

Çapulcu yeniçeriler, 4. Mustafa'yı yeniden tahta geçirmeye çalıştıkları anlaşılınca, 3. Selim'i boğdurma işi kendi başına geldi, 4. Mustafa 17 Kasım 1808 günü öldürüldü. Yeniçeriler 4. Mustafanın öldürülmesinden sonra Osmanlı soyunda 2 nci Sultan Mahmud'dan başka erkek evlat kalmadığı bir sırada bile, Kırım Hanları soyundan birini, Mekke şerifini veya Konya'daki molla Hünkâr oğlunu yani Mevlana Celaleddin-i Rumi kuşatından gelen birini tahta geçirmeyi düşünmüşlerdi.

Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu içten ve dıştan, ciddi tehlikelere karşı karşıya idi: Balkanlarda Bosna-Hersek ve Sırbistan ayaklanmıştı. Hicazda vehhabilik, İmparatorluğun İslam birliğini bölecek bir biçimde geliştirmekte idi. Bab-ı ali ile Rusya arasındaki savaş durumu sürüyordu. Mısır da Mehmed Ali Paşa Vehhabileri yenip Mekke ve Medine şehirlerini almıştı, ama şimdi de bu Kavalalı Mehmed Ali, gittikçe güçlenince, Osmanlı İmparatorluğundan, Mısır'a

katmak için bazı bölgeleri istiyordu. 1828 yılında Yunanlılar Mora Yarımadasında bağımsızlıklarını ilan ettiler. 1830 da Fransızlar, Osmanlı topraklarından olan cezayir'i işgal ettiler. Aynı yıl içinde Mehmet Ali'nin oğlu İbrahim Paşa, Nizip savaşında Osmanlı Ordusunu yenerek Konya önlerine geldi. Burada Osmanlı Sadrazamı Mehmet Reşit Paşayı tutsak etti.

Sultan İkinci Mahmud, "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" birliklerinden sonra, kurra askerliğini yerleştirmek istiyordu. Bunun için Harb okulunu, askeri tıbbiye okulunu açtı. 1831 yılında nüfus sayımı yaptırdı. Arabistan'dan asker alınmadığından, burası dışında kalan öteki bölgelerde erkek nüfus sayımı yapıldı: dört milyon hristiyan ve sekiz milyon islam erkek nüfus olduğu saptandı. Paris'te, Londra'da ve Berlin'de, Viyana'da ikamet elçilikleri (sürekli elçilik) kuruldu. Buralara yollanan Türk elçileri, bu ülkelerdeki gelişmeleri, ülkenin türlü yönlerini, raporlarla İstanbul'a yansıttılar. Türkiye'deki olayların, girişimlerin, ülke içinde ve dışında doğru olarak bilinmesi amacıyla "takvim-i vakayi" adındaki ilk resmi gazete yayınlandı. Bunun Fransızca baskısı da yapılıyordu. Sultan Mahmud, yayınladığı bir fermanla ilköğretimin zorunluluğunu ve bunun parasız olacağını ilan etti. Ülkede ilk olarak posta örgütünü kurdu. Avrupa'ya öğrenim için öğrenci yolladı. Başka dillerden çeviri yapma işine önem verdi. Bunun için "Daire-i şurayı askeriye"ye bağlı olarak bir tercüme odası kuruldu.

Sultan Mahmud'a bu yenilikçi girişimlerinde yardım edebilecek bir büyük devlet adamı, tesadüfen bulunuyordu. Bu kişi, Mustafa Reşit Paşa (1800-1858 idi. Tesadüfen diyorum çünkü Türklerin, asker ve sivil devlet adamı yetiştiren "Enderun Okulu"na ve yeniçeri ocağına alınmaları olanaksızdı. Bu konuya biraz sonra değineceğiz.

1800 yılında İstanbul'da doğan Mustafa Reşid Paşanın dedesinin babası, Kastamonu'nun ileri gelenlerinden idi. M. Reşit Paşa, on yaşında iken babasını kaybedince eniştesi Ispartalı Ali Seydi Paşa onu korumasına aldı. Ona, özel ve medrese eğitimi yaptırdı. 1821 de Mora ayaklanmasını bastırmak üzere gittiğinde Mustafa Reşid'i, görevli olarak yanında götürdü. M. Reşid, 1828 de Rus savaşında ordu katipliğinde, 1829 Edirne barışında murahhas heyet katipliğinde, 1830 da Mısır'a Mehmet Ali Paşa'ya giden heyette görevli olarak bulundu. Bu sırada Mehmet Ali Paşa, kendisine Mısır'da yüksek bir görev önerdi ise de kabul etmeyip memlekete döndü.

Mustafa Reşit Paşa, kısa sürede yeteneğini ve becerisini göstererek yüksek görevlere atandı. Paris ve Londra elçiliklerinde bulundu, Dışişleri Bakanlığı yaptı. Fransızca ve İngilizce öğrendi. Oralarda iken Fransız ve İngiliz iş yerlerini ve fabrikalarını gezdi, inceledi.

TÜRKİYE'DE HALKIN EĞİTİLMESİNE NE ZAMAN BAŞLANDI?

Artık batının ilerlemiş kültürünü, tekniğini almak için Türkiye’de eğitim ve öğretim kurumlarını modernleştirip yaygınlaştırmak gerekli idi. Aynı görüş ve düşüncelerdeki padişah Mahmud, zaten 1826 ‘da yeniçeri ordusunu kaldırıp, “Asakir-i Mensure-i Muhammediye” birliklerini kurup, bunları eğitmek için gerekeli subayları yetiştirmek üzere Avrupaya gençler yollamıştı. Yurtta ilk ve orta öğretim kurumları açmaya koyuldu. Altı kez sadrazam olan M. Reşid Paşa, bu göreve ilk atanışından beri eğitimin, yaygınlaştırılmasına, yurtaşlar arasında eşitliğin ve özgürlüğün sağlanmasına büyük büyük çaba harcamaya başladı. Bu işlerde çok geç kalınmıştı. Avrupa ulusları bu işlere uzun yıllardır girişip başarı elde etmişlerdi. M. Reşit, Midhat, Ziya Paşalar, Namık Kemaller ve bunlar gibi Türk ulusunun iyiliğini, ilerlemesini isteyen Türk büyükleri, örümcek kafalı, çıkarıcı baykuşlarca hala bugün kötülenmekte, iftiralar atılmaktadırlar.

Eğitimin ilk basamağı, doğal olarak okuyup yazmaktır. Eski çağların ilk toplum yöneticileri hükümdarlar, krallar herhalde, yönetimi kendilerine bırakacakları çocuklarının ve devletin önemli işlerinde kullanacakları görevlilerin yetiştirilmesine özen gösteriyorlardı. Bu nedenle ilk yükseköğretim, hükümdar saraylarında başlamış olmalı. Düzenli yükseköğretimi, Budist viharalarında, bunlardan sonra da Müslüman medreselerinde görüyoruz. Medreselerde eğitim ve öğretim, başlangıçtan 12. Yıla dek objektif yöntemlerle ve bağımsız olarak yapılmış, Hristiyan âleminde ise kilise kontrolünde, dini bilgi vermek, kilise örgütüne din adamı yetiştirmek için yapılmıştır. Bu onlar için önemli idi, çünkü Hristiyanlıkta ibadet, kilisede ve din adamlarının yönetiminde yapılmak zorunda idi. Bu nedenle Hristiyanlıkta kadınlardan ve erkeklerden oluşan cemaat kilise ile kenetli idi. Kilise görevlileri de bu bağı sıkı sıkıya ellerinde tutma çabasında idiler. İslamiyet’te tam tersine, toplum ve Müslüman, din adamına bağlı değildi, çünkü İslam’da din adamı sınıfı diye bir sınıf yoktur. Bu yüzden ilk sıralarda İslam âleminde özgür düşünce egemen olup, bilim ve teknik çok ilerlemiş, kilise bağnazlık karanlığında yüzmüştür. Ama yıllar geçtikçe batıda gelişen eğitim sayesinde iş tersine dönmüştü. Hristiyan dünyasında akılcı akımlar kilise baskısından kurtulup, bilim ve teknik alanlarda ilerlemiş, İslam âleminde ise sonradan türeme asalak, bilgisiz sözde din adamları, Müslüman topluluğunu, çıkarıcı pençelerine alıp onları da kendileri gibi cahil bırakmışlardır. Bizdeki din adamlarının az da olsa bir kısmı hala bu düşüncededirler. Ama uyanan, kültür düzeyi yükselen Türk halkı, çağın gidişine ters düşen bu düşüncüyü sürdürenleri yakında önem ve değer vermeyecek, dışlayacaktır.

Batıda kiliselerin kurduğu yüksekokullara, din adamı olmayanlar da girebildi. Bunlar arasında kilise bas-

kısından bunalanlar, belediyelerin ve halkın yardımlarıyla laik üniversiteler açmaya başladılar.

Dini olmayan üniversiteler arasında öncülüğü, 1091 yılında kurulan İtalya’nın Bologna kenti başlattı. Bunun ardından 12. Yılın başlarında kurulan Paris Üniversitesi geldi. Fransa’nın ardından İngiltere yürüdü. İngiltere’de 1133 yılında Oxford, 1209 yılında Cambridge(Keymbric) Üniversitesi açıldı. Almanya’da Heidelberg Üniversitesi 1385’de, Kiel Üniversitesi, 1665 yılında eğitime açıldı. Osmanlı İmparatorluğunun bir eyaleti olan Mısır’da bile Vali Mehmet Ali Paşa’nın içten ve köklü eğitim girişimleri ile önemli sonuçlar alınmıştı. Osmanlı İmparatorluğunun geri kalmışlığından yararlanan Mehmet Ali Paşa, batının ileri tekniği ile donattığı talimli ordularıyla Anadolu’ya saldırmaya cesaret edebilmişti.

2. Sultan Mahmud’un, türlü alanlarda başlattığı devrimler, Türk tarihinde o zamana dek yapılmaya çalışılanların en köklüleri idi ama bunlar, halkın eğitim ve bilim düzeyinin çok düşük olması nedeniyle, sonuç alıcı olamadı. Bu verimsizliğin bir nedeni de, modern okullardan yetişenlerle Avrupa’da eğitim görmüş kişilerin yanında, eski çağ görüşü ile yetişmiş medreselilerin bulunuşu, yeni düzenlemeyi (tanzimat ve ıslahat) yapmakla görevli olanların yapılması gerekli şeylerin boyutları ve amaçları hakkında açık ve duru bir görüşe sahip olmamaları, gerekliliğine inandıkları düzenlemeyi dahi duraksamasız gerçekleştirecek güce ve yürekliliğe sahip bulunmamaları idi. Öte yandan Tanzimat fermanındaki ve başka konulardaki düzenlemeleri gerçekleştirebilmek için Türk toplumu da bilgi ve düşünce yönlerinden hazır değildi. Bununla birlikte Tanzimat, Türk toplumunun görüş ve anlayışının gelişmesine çok yardım etti. Askerlik, yönetim ve vergilerdeki düzenlemeler, yeni okulların açılması, Danıştay’ın kurulması, Avrupa örneklerinden alınacak ceza yasalarının düzenlenmesi çok önemli adımlardı. Tanzimatın getirdiklerinden ulusça etkin bir sonuç alınabilmesi için laiklik, demokrasi ve hak eşitliği ilkelerinin benimsediği de gerekirdi. Tabii bu ilkelerin gerçekleştirilmesi, din adamlarının cahilliği, bağnazlığı ve halk eğitim düzeyinin yetersizliği nedeniyle gerçekleştirilemezdi.

Ulu önder K. Atatürk, Türk toplumunun her alanda hızla gelişen dünya ulusları arasındaki, şanlı tarihi ve başarılı geçmişi bakımından hak ettiği yeri alabilmesi için onların benimsediği laiklik ve demokrasi ilkelerinin benimsenmesi gerektiğini anlamış ve cumhuriyetin ilanından dört ay sonra, laikliğe geçişte büyük bir adım olan halifeliğin kaldırılması ve eğitimin birleştirilmesi yani, dini, ladini her türlü eğitimin M. Eğitim Bakanlığı tarafından planlanıp, programlanıp uygulanması ve denetlenmesi demek olan “tevhid-i tedrisat” yasalarını çıkartmıştır.

O zamandan günümüze dek (1839-1993) yüz altmış yıla yakın, Cumhuriyetten bu yana yetmiş yıllık bir süre geçtiği halde, işin önemi Türkiye'nin ilerlemesi bakımından gereği, yeterince anlaşılamadığından ya da anlaşılmak istenmediğinden bizde laikliğin de, eğitim birliğinin de tam anlamıyla uygulanmakta olduğu söylenemez, çok geriye dönmüştür bile.

Sayıları altmış binin üstünde, devlet kontrolü dışında, çoğu, Atatürk devrimleri aleyhine bir görüş ve tutumla yürütülen, sözde Kuran kursları ve bu türde bir sürü tarikatlar çalışmalarını sürdürürken laiklikten pek söz edilemez. Cami imamlarının bile aylık ya da ücret almaları caiz değildir. **Mısırlı İslam hukukçusu ve mezhep tarihçisi Ebu Zehra, Müslüman Türklerin büyük bir çoğunluğunun mezhebi olan Hanefi mezhebi fakihlerinin yani hukukçularının görüşüne göre "Kur'an öğretmek ve cemaatle ilgili dini görevleri yerine getirmek için ücret alınması caiz olmaz. Onlar bu görüşte ittifak etmişlerdir, çünkü bu işler ibadete dâhildir. İbadetlerin yerine getirilmesi için ise ücret alınmaz diyor"** Anadolu köy ve kasabalarında bu iş yüzyıllarca parasız yapılmıştır. Birkaç namaz suresini ve duayı bilen herkes bu işi yapabilir. 1905 de laikliği kabul eden Fransız anayasasının ikinci maddesinde "devlet hiçbir dini, resmi din olarak tanımaz, hiçbir din adamına aylık vermez, hiçbir dini örgüte maddi yardımda bulunamaz" deniyor. Bizde bir sürü yapıları çok kötü, ders alet ve kitaplığı olmayan köy olduğu halde bu köylerde devlet bütçesinden aylık alan imamlar vardır. Öte yandan, Diyanet İşleri Başkanlığının kurduğu fitre, zekât, kurban derileri vb. yollarla toplanan paraların oluşturduğu vakfın mal varlığı, hacca gidenlerden aldıkları paralarla devlet bütçesine rekabet edecek düzeye ulaşmak üzeredir.

Tanzimat dönemine dek Osmanlı İmparatorluğunda eğitim ve öğretim ve bunlara bağlı alanlardaki kültür düzeyi çok düşük, eğitim kurumlarının öğretileri birbirleriyle çelişkili idi. Bilgi düzeyi düşüktü, çünkü devlet, uyruklarının öğretim ve eğitimi kendi görevi saymıyordu. O sadece, kendi yönetim ve askerlik işlerinde kullanacağı kişileri eğitiyordu: şehzadeler ve prensler için "şehzadegah okulu", sivil görevliler için "Enderun okulu", askereler için "acemi oğlanlar", "mehterhane", "tophane", "kılinçhane", "tüfenkhane", "humbarahane" ve benzer meslekler için okullar vardı.

Öte yandan bu okulların şehzadelere, prenslere ve prenseslere ait olanları dışındakilere, devşirme çocukları yani Türkün dışındaki kişiler alınırdı. Türk halkına, kalitesi düşük, dünya görüşü son derece dar, eğitimi başarısız, bozuk bir Arapça ile, cahil hocaların öğretim sürdürdüğü medreseler kalıyordu. Bir büyük sakatlık da, hiçbir kız öğrenci alınmazdı deney aygıtları ve laboratuvar da yoktur. Bir ülkenin 20. Yüzyılın ikinci yarısına dek kızlarının yani, o ülke çocuklarını yetiştirecek annelerini cahil bırakmak en büyük aymazlıktır.

Değerli Türk Bilgini ve gezgini Evliya Çelebi (1611-1682) kendi öğrenim öyküsü, bu oldukça yakın bir yüzyılda bile Türklerin buraya nasıl zor girdiklerini göstermektedir. Evliya Çelebi 1635 yılında, 24 yaşında iken Ayasofya camii'nin müezzin mahfilinde okuduğu Kur'an, padişah 4. Murad'ın (saltanatı 1623-1640) hoşuna giderek onu doğrudan doğruya Has Odaya vermişti. Evliya Çelebinin Kur'an hocası ve Hünkar imamı, bu değerli öğrencisinin elinden alınmasını hoş görmemiş, öğrenimini bitirmek üzere saraydan çıkarılıp evine gönderilmesi hususunda hünkardan ricada bulunmuş ancak padişah kabul etmeyip evliyaya, konuları ve adları belli, o zamanın ders kitapları olan yirmi kitap verilmesini emretmiş.

Enderun okuluna o zamana dek Türklerin alınmadığını ancak, acemi oğlanlar okullarından gelen tutsak, köle ve devşirmelerin kabul edildiklerini biliyoruz. 1635'li yıllarda Evliya Çelebi'nin doğrudan doğruya Enderun okuluna alınmış olması, eski geleneğin ve yöntemin biraz aralanmış olduğunu yada sesinin güzelliğinin ona bir ayrıcalık vermiş olmasını gösterir. Evliya Çelebiye verilen kitaplardan ve kendisinin okuma biçiminden anlaşıldığına göre, Enderun okulunda da, medreseler gibi dini bilgiler öğretiliyor idi ise de burada her tür yazı ile Farsça'nın bulunuşu, öğretimin, medreselerden biraz daha yüksek olduğunu gösteriyor.

Rahmetli eğitim tarihçisi Osman Nuri ERGİN (1883-1961) "Türkiye Maarif Tarihi" adlı eserinde, Enderun okulundan, Türkler dışındaki kişilerin yararlandığını söylüyor ve bu durumun sonuçları üzerinde şunları yazıyor: "Enderundan çıkanlar arasında en dindar Müslümanlar, en güçlü hafızlar, en duygulu şairler, edebiyatçılar, en yürekli askerler ve komutanlar, en becerikli sanatkarlar, mimarlar, ressamlar ve nakkaşlar, en yüksek müzisyenler ve hattatlar, en değerli bilgiler ve tarihçiler yetişmiştir.

Tarihler, birçok bilim ve beceri sahiplerinin "seferli odası"dan yetiştiğini haber verirler. Buna göre Enderunlular, Türk kültürüne, Türk hükümetine büyük hizmetler etmişlerdir, ancak bunların hepsinin Türk olmayan kişilerden olduklarını, Türklerin bu okullara giremediklerini söylemeye gerek var mı? Enderun'a girmek, orada okuyup yetişmek ve sonunda devlet ve saray hizmetlerine katılabilmek için ya tutsak, ya devşirme ya da köle olmak gerekli idi".

XVIII. yüzyıla gelinceye dek Osmanlı devletinde yüksek görevler almış olanlar arasında Türkoğlu Türklerle arz rastlanır. Tarihimizde bu tür kişileri görüp bunların yetiştirme yöntemini, devletin o zamanki yönetim sistemini bilmeyenler, bunu Türkün yetenek-

TÜRKİYE'DE HALKIN EĞİTİLMESİNE NE ZAMAN BAŞLANDI?

sizliğine, Türkün adam yetiştirmediğine ve Türklerde yönetim yeteneği olmadığına hükmederler. Türk elemanı o çağların biricik yüksek bürokrat ve meslek okulu olan Enderun'a giremeyince, saray hizmetine kabul edilmeyince bunlar arasında yüksek orun'u (mekvi), sadrazamlık mevkilerini işgal edenler bulunamayacağı doğaldır", "Bu haksızlıkları ve eşitsizlikleri, ülkenin sahibi olan Türk unsurunun yaptığı ve bu sayede Türklerin, öteki unsurlar zararına olarak, onların üstünde efendice ve rahat yaşadığı akla gelmemelidir. Tersine Türkler İslam olmayan unsurlardan çok rahat yaşamıyorlardı, çünkü Türkler hakkında da eşitlik uygulanmıyordu. Türk halkı hükümet işlerinden, hükümet görevliliğinden, hatta askerlikten bile uzaklaştırılmıştı. Devşirme olarak memleketin ötesinden berisinden toplanmış Arnavut, Hırvat, Sırp, Boşnak, Bulgar, Rum ve Ermeni çocukları ile savaşlarda tutsak alınan öteki ulusların çocukları, küçük yaşlarda okullarda ve kışlalarda beslenip büyütülerek yeniçeri ordusu, yani devletin ordusu bunlardan kurulduğu gibi, bu devşirmeler arasında sivrilenenler de saray hizmetlileri, subay ve memur olurlardı. Bu yöntemin sonucu olarak da ordu komutanları, vezirleri valiler ve sadrazamların yüzde doksanı Türkün gayri olan bu unsurlardan olurdu. Sonraları Çerkes ve Gürcü gibi öteki topluluklardan ve tutsaklık ya da göçmenlik yoluyla Osmanlı ülkesine gelenlerle Arap ve İranlı gibi öteki İslam uluslardan Türklere sığınan ve katılanları da bu uluslar alışımına ekleyecek olursak altı yüz yıllık Osmanlı Saltanatını kimlerin yönettiğini ve asıl Türkleri hangi unsurların hor görmüş olduğunu anlarız.

Yukarıda adı geçen uluslardan Türkün yurdunda Türkün lokmasıyla yetişip de iş başına gelenler, yanlarına ve hükümet işlerine Türkleri değil kendi milliyetine mensup olanları getirmeyi adet etmişler ve bundan dolayı da asıl Türkler hükmet işlerine yabancı kalarak çoğunlukla köylerde sefil ve perişan bir yaşam sürdürmüşlerdir. Atalar sözü arasında Türkü hor gözücü nitelikte ve bu zamanları anımsatan darbimesellerin (atasözü) sayısı onbeşi geçer. Bunların hepsini Türk olmayan unsurlar, asıl efendileri olan Türkü tahkir için uydurmuş ve söylemişlerdir. Bu iddia ve hüküm aşırıya kaçma sayılabilir. Evet devşirmeler içinde de Türke saygı gösterenler, gayr-i Müslümlere insani muamele yapanlar bulunabilir ve belki sayıları da pek çoktur. Fakat yazara bu yolda fikir ileri sürdüren bu devşirmelerin tarihte görülen davranışları ve yazdıkları da, Türkler hakkında kullandıkları deyimler ve nihayet bunların sonucu olarak Türkün, öteki unsurlar arasındaki düşük durumudur. Yüzyıllarca sürüp gelen bu durumun ayrıntılarını tarihlere bırakarak burada yalnız, Görice'li bir Arnavut devşirmesi olan Koçi Bey'in 1631 yılında yazmış ve Padişah dördüncü Sultan Murad'a sunmuş olduğu ünlü risalesinde yazılı olan şu fıkrayı

aktarmakla yetineceğim: ...Tarih-i mezburdan beri millet ve mezhebi bilinmeyen şehir oğlanı, Türk, Çingene, Tatar, Kürt, Laz, Yörük, katırcı, deveci, hamal, ağdacı, kuttaitariyk(yolkese), yankesici vesair ecnas-ı muhtelif (türlü topluluklar) katılıp gelenek ve yöntem bozuldu, yasa ve kural kalktı... Burada Türk deyiminin en başta ve kimlerle birlikte anıldığına ve Türk orduya girmekle ordunun bozulduğunun iddia edilmesine dikkatinizi çekerim... Koçi Bey'den 171 yıl sonra, 1807 yılında yine böyle bir eser yazıp dördüncü Sultan Mustafa'ya sunan Koca Sekban Başı zamanında artık devşirmeler kalmamış ve Türkler o kadar hor görülmez olmuş olacak ki bu kişi de Türklere adet olan hakareti, yine Türk olan Türkmenlere yöneltmiştir. Koca Sekbanbaşı, yeniçeri ordusunun bozulma nedenlerini söylerken (fil'asıl bunlar pak asker olduğundan bunlardan hırsızları ve dönme bozmalar olmuş) diyor.

Önceleri edebiyat-ı cedidecilerden, sonraları en aşırı Türkçülerden olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu (1870-1927), Mihrab dergisinin 844. Sayfasında çıkan "XI, asr-ı hicride Türk menabii irfanı" başlıklı makalesinde bu konuda şunları yazıyor: "Enderun'a alınan hristiyan ve ecnebi esirleri M. XVI ve XVIII yıllarda ortodoksluk, Katoliklik ve Protestanlık sürtüşmeleri, din muhalefetleri arasında büyümüş olduklarından esasen maneviyet-i şahsiyeleri, dayanak noktaları sarsılan bu gençlerin ruhlarını hatta vücutlarını Enderunun muntazam ve ateşli terbiyesi ile eriterek başka bir kalıba, Müslümanlık ve Osmanlılık kalıbına döküyor ve beş on yıl sonra bu unsurlardan başka heyulalar (acayip yaratıklar) ortaya çıkıyordu. Osmanlılık, tamamıyla Türklük değildi. Dönme tutsaklar ile çevrelenen Enderun, Türklüğün ilk özelliklerinden ayrılmıştı. Bu çevredeki halis Türklerin ruhlarındaki Türklük cilası, dehası silinerek, onun yerine yavaş yavaş uluslararası bir yaldız sürülmüştü. Enderunda zarif, ince idare adamları, tendürüst ve zinde kahramanlar, yetenekli ve teknik sanat ve hüner sahipleri yetişiyordu. Ancak ne bu idare adamları, ne kahramanlar ne de hüner sahipleri Türkün fitri (doğuştan) dehasından pay almıyorlardı. Onlar için çevre, İstanbul ve saraydan ibaretti. Onlarca amaç ulusal değil, saraya hizmet etmek, onlarca emel, tarihte güzel bir ad bırakmak değil, vali ve vezir olmak, zengin olup tahakküm etmektir. Bu gibilerden bazen gayr-i şuuri hizmetler gelebilirdi. Fakat çoğunlukla milli imana malik olmadıklarından, ihtirasları etkisiyle vatanın vücudunda derin yaralar açıyorlardı. Bu durumun nedenleri ayrı ayrı idi. İslamiyetin, milletin ruhuna aşladığı demokratik duygusundan, bu tutsaklıktan yetişme ailesiz, geleneksiz amirler yararlanarak Anadolu'nun, Rumeli'nin asil kişilerine musallat oluyor, onların servetlerini, hanedanlarının berbat ederek kişisel çıkarlar uğruna vatanın köşesinde bucağında sosyal güçlere sahip saygıdeğer kişileri ve tarihi aile-

leri yok etmeye çalışıyor ve bu yüzden birçok adam öldürmelere ve ayaklanmalara neden oluyorlardı.

Enderun'dan yetişme valilerin, maiyetlerinde götürdükleri kapıkulu halkı denilen etba ve haşem kendileri gibi tutsak ya da devşirmeden yetişmiş yabancıardan oluşanlarından, bunların içlerinden gözü açık olanlar, mültezimlik, muhassıllık, muhtesiplik, subaşılık görevleriyle vilayetin her yerine gönderilir ve yerli halka musallat edilir. Bu görevliler önce devlet adına görev yapar ve vergi toplar, ikinci derecede efendilerine halktan para çeker ve sonuç olarak kendi çıkarlarını sağlamak uğruna ahaliyi soyarlardı. Vali dahi memleketin serveti ve ahalinin bağlılığı ölçüsünde biriktirdiği paralar ile İstanbul'daki amirlerini baştan aşağıya hediyeyle boğardı.

Bu tabakadaki kişiler Kubbealtı vezirleri veya sadrazam olunca dahi çıkarlarını halka ve devletin manevi şahsiyetine hizmette değil, hükümdarın keyfine uymakta bulduklarından her türlü dalkavukluk ve oyunlarla onu şımartarak yerlerini sağlamlaştırır ve rakiplerini uzaklaştırırlardı. Valiler, vezirler mevkilerini tehlikede görünce kah yeniçerileri ve bazen da bilginleri ve ahaliyi el altından kıskırtarak hiç yoktan anlaşmazlıklar çıkartıp bu yolla devletin başına dertler açarlardı. Bu ayaklanmalar sonunda çok kere kendilerini ya da rakiplerinin başları, bazen da padişahın ve hatta saray ileri gelenlerinin yaşamları sona ererdi. Fırsat düştükçe vilayetlerde direnen valilerden isyan edenler ve İskender Bey gibi, devleti yıllarca uğraştıranlar da az değildi."

Osmanlılarda eğitim işinin Türkler için bir başka olumsuz yanı da, basılı kitaplardan yararlanamama yani Türklerin kendi dillerinde kitap basamama konusu idi.

Türkiye'deki azınlıklar XVI. y. yılbaşlarında matbaayı İstanbul'a getirip, kendi dillerinde kitap bastırıp okullarında ve evlerinde bundan yararlandılar. Müslüman halk dini kitapları yazıp satan sözde din adamı kişilerin baskısı yüzünden, bu büyük nimetten uzun süre yararlanamadılar. Bu alet, bulunuşundan üç yüz yıl kadar sonra 1728 de ülkemize girebildi. O da, dini kitap basmama koşuluyla olabildi. Bu yüzden biz de ilk basılan kitaplar, lugatlar ve dini olmayan eserlerdir. Tabii ki bizden üç yüz yıla yakın bir süre önce bu aleti getiren azınlıklar, dünyadaki ve Avrupa'daki bilimsel, ekonomik, politik ve kültürel yönetimle ilgili gelişmeleri öğrenip düşün alanında ileri gittiklerinden, ülkemizin ticareti, dış satım ve alım işleri, hatta el sanatları onların eline ve tekeline geçti. Böylece azınlıklar lehine bu alanlarda bir kapitülasyon oluştu. Müslüman halk yabancı dil de bilmediğinden, dış ülkelere ait işlemlerde onlar etkili idiler. Ülkemiz bunun acısını da çok çekti. Tabii

bu işlerde azınlıkların bir suçu yoktu, bize matbaayı getirmeyin demediler ki, biz getiremedik.

Bu durumun farkına varan 2. Sultan Mahmud, yukarıda sözünü ettiğimiz birçok köklü girişimlerde bulundu. Sadrazam Mustafa Reşit Paşa da bu yolda onu yüreklendiriyordu. Avrupa devletlerinin izlediği teknik ve bilimsel yola yönelmenin gerekliliğine inanan başka Türk devlet adamları da vardı. Örneğin Edirne anlaşması için Rusya'ya yollanan Kaptan-ı Derya Halil Paşa 1830 yılında İstanbul'a döndüğü zaman Padişaha "Avrupa taklid edilmediği takdirde Asya'ya dönmekten başka çaremiz yoktur" demişti. Bunun anlamı, Avrupalıların geliştirdiği bilimsel ve teknik yöntemler benimsenemediği takdirde bu yurdu koruyamayız, burayı bırakıp Asya'ya dönmek zorunda kalırız demektir. Öte yandan Sultan Mahmud'un Avrupa'ya öğrenim için yolladığı gençler, birer birer yurda dönmeye başladılar. Bunlardan Saffet adında biri, daha sonra Milli Eğitim Bakanı olmuş, bu alanda büyük hizmetler etmiştir.

2. Sultan Mahmud'un ölümünden sonra yerine, on altı yaşında tahta geçen oğlu Abdülmecit de bu yenilikçi gençlerle el ele verip babasının yolunu izlemiştir. Fakat ne yazık ki batı yöntemleriyle açılan yeni okulların yaygınlaştırılıp geliştirilmesi kolay olmuyordu. Rahmetli Sadreddin Celal Antel'in dediği gibi, içine aldığı Türkleri Türklükten çıkaran medrese ile içine aldığı Türk olmayan kişileri (devşirme, tutsak ve köleleri) Türk yapan Enderun okulları yan yana duruyor, Tevhid-i tedrisat yani eğitimin bir elden ve devlet eliyle programlanması gerçekleştirilemiyordu. Bu medreselerde öğretimle görevli medrese bilginleri, orduda yeni bir düzenleme yapmaya çalışan 3.Sultan Selim'e göre "askere setre pantolon giydirip imanına halel getiren, önlerine muallim diye frenkleri düşüren Padişaha, tanrı, yardımı çok görür" diyordu.

Paris'te eğitim ve öğrenimini bitiren Saffet Paşa, Türkçeden başka, Arapça, Farsça, Latince, Fransızca ve İngilizce biliyordu. Üç kez Milli Eğitim Bakanı, Fuad Paşa'dan sonra Dışişleri Bakanı ve bir ara da sadrazam olan Saffet Paşa, Türk eğitimine unutulmaz hizmetler etmiştir.

O, bütün eğitim kollarını ve basamaklarını düzenlemiş, 1868 de Galatasaray Sultanisini (lisesini) kurmuş, Darüşşafaka Lisesinin temelini atmış öğretmen okulları açmıştır. Yine o, 1858 de açılmış olan mülkiye Mektebini (Siyasal Bilgiler) yeniden düzenlemiştir. Saffet paşa 1869 yılında eğitimi bir devlet işi, bir genel hizmet olarak ilk kez ele almış, o zamana dek parça parça yapılan eğitim düzenlemesi, onun kaleme alıp yayınladığı "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile bütün olarak örgütlenmiştir. Yine onun zamanında ve 1870 yılında, ders kitapla-

TÜRKİYE'DE HALKIN EĞİTİLMESİNE NE ZAMAN BAŞLANDI?

rının çoğaltılması ve günün gereksinimlerini karşılamak üzere batı dillerinden çeviriler yapılması için 15 maddelik bir "Te'lif ve Tercüme Nizamnamesi" düzenlenmiş, "Maarif-i Umumiye" yani genel eğitim adıyla bir de dergi yayınlanması kararlaştırılmıştır.

1871 yılında, Üniversitede verilen derslerden halkın da yararlanması için sabahları ders-i amlara yani serbest kürsü profesörlerine serbest dersler verdirilmiş, bunlar, takvim "takvim-i vakayi" adlı gazetede yayınlanmıştır. 2. Sultan Mahmud'un ve ondan sonra tahta geçen oğlu Abdülmecid'in büyük gayretleri, ülkede değerli Türk devlet ve bilim adamlarının yetişmesini sağladı. Ali, Fuad, Cevdet, Mithat ve Saffet Paşalar hep bu büyük çabaların ürünüdürler. Bunlarda kendilerinden sonraki kuşakların yetişmesini sağladılar. Ne var ki bütün bu didinmeler, yukarıda da değindiğimiz gibi, laikliğin ve eğitimin birleştirilmesi ilkelerinin gerçekleştirilip uygulanmaması yüzünden etkili bir sonuç vermedi.

Osmanlılarda 1908 yılında ilan edilen ikinci meşrutiyetle yayınlanan anayasanın getirdiği özgürlük havasından, Avrupa'dan öğrenimden dönen gençlerin yeni düşünceler yaymalarından sonra Türk halkı arasında güçlü bir uyanış başladı. Halk arasında koyu şeriatçılar yani İslamcılar, milliyetçiler ve modernistler, ayrı gruplar halinde ortaya çıktı. Her birinin yayın organı olan dergiler vardı. Buralarda her biri, görüşlerini sergileyen yazılar yazıyorlardı. Bunlardan "Türkçüler", (Türk yurdu) adlı dergide ; "İslamcılar" önceleri "Sırat-ı müstakim" daha sonra (Sebil-ür-reşad) adlı dergide; çağdaş düşüncede olanlarla İslamcılar uzlaşırma yanlısı oldu, Hilmi Ziya (Ülken), Yusuf Ziya (Yörükân), Şerefeddin (Yaltkaya), Hilmi Ömer(Badda) gibi bilginler MİHRAB adalı dergide, çağdaşlaşma akımını geliştirmek isteyenler de (İctihad) adlı dergide yazıyorlardı.

"Sırat-ı müstakim" adlı dergide, Mehmet Şemseddin (Günaltay), Ferid (Kam), Hüseyin Hüsameddin (Yesar), Bursalı Tahir ... M.Şemseddin, Fransa'da fen bilimleri eğitimi yapmıştı. İlk sıralarda Midilli adasında İdadiye mektebi müdürü idi. Sonra Sivastan milletvekili seçildi, Dil ve Tarih Coğrafya Fak. de Türk Tarihi Profesörü, T.Tarih Kurumu Başkanı, İ.İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı sırasında Baş Bakan oldu. Ferit Kam İstanbul Üniversitesinde ve sonra D.T.Coğrafya Fak. de Felsefe Profesörü oldu. H.H. Yaşar, Amasya tarihi yazardır. Bu dergi daha sonra, daha koyu İslamcılarının eline geçti. İctihad dergisini Dr. Abdullah Cevdet (Karlıdağ) Mısır'da çıkarmaya başladı. Cami (Baykut), Celal Nuri (İleri) ... Türk yurdu dergisini, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Hasan Cemil Çambel. Bunlardan başka az önce sözünü ettiğimiz, oldukça yansız bir dergi "Mih-rab" çıkıyordu. Bunda, Hilmi Ziya (Ülken), Yusuf Ziya (Yörükân) gibi kişiler yazıyorlardı. Bu gurupların yazı düellolarına bir örnek vermek istiyorum:

1839 yılında yayınlanan Tanzimat ve 1856 yılında yayınlanan Islahat fermanları ile elde edilen özgürlüğün getirdiği mektep-medrese, nizamiye mahkemeleri-şer'îye mahkemeleri gibi birbirine ters ikiliklerden halk yakınıyordu. Sebilürreşatçılar medreseden yana idiler. Onlar "bugün bütün dünyanın iki büyük üniversitesi olan Oxford ve Sorbon da, vaktiyle birer medreseden başka bir şey değillerdi. Zamanın gereklerine göre gelişe gelişe bugünkü duruma geldiler" diyorlardı. Buna karşılık İctihadçılar ama unutulmamalıdır ki onların bu gelişmesi 4. yüzyılda gerçekleşti. Bizim o kadar beklemeye tahammülümüz var mı? Sorusunu soruyorlardı. Sebilürreşatçılar da ictihadçılarda Tanzimatın getirdiği ikilikten yakınıyorlardı. Ama birinciler çağdaş okulların, ikinciler ise medreselerin kapanmasını istiyorlardı. Balkan Savaşında yenilmemiz üzerine şeyhülislamlık dairesi, bütün okullara Arapça bir duayı yollayarak bunun 4444 kez okunmasını istemişti. İctihad dergisi, çalışıp ülkelerini güçlendirmekle en iyi duayı Bulgarların yaptığını, çocuklarımıza, bir tümcesinin anlamını bile bilmedikleri bir duayı binlerce kez söyletmek yerine, kafalara bilim doldurmak ve durmadan çalışmak gereğini yazıyordu.

İctihad dergisinin ilk sayılarında şu öneriler yer alıyordu: Şer'îye mahkemelerinin kaldırılması ve modern nizami mahkemelerinin düzenlenmesi. Osmanlı alfabesinin kaldırılması, yerine ufak değişikliklerle bütün Avrupa uluslarının kullandığı, 150 milyon olan bir Müslüman ülke, Endonezya'nın bizden önce aldığı Latin kökenli alfabenin kabulü. Avrupa medeni kanununun kabulü ile evlenme ve boşanma koşullarının değiştirilmesi, birden çok kadınla evlenme ve tek sözle boşanma yönteminin kalkması. O zaman düş gibi görünün aydın Türk halkının bu istekleri Atatürk'ün akılcı ve inandırıcı yönteminde, birkaç yıl gibi kısa sürede gerçekleştirildi. Atatürk'ün devrimleri çabuk ve köklü bir biçimde gerçekleştirmesinin sırrı, neyin, nasıl ve ne zaman yapılacağını iyi bir biçimde planlamasındadır. O bunları iyi bildiği için, birinci cihan ve bağımsızlık savaşlarının ardından, yurdun yanıp, yıkılmış bulunduğu bir zamanda ve çok güç koşullar altında başarıya ulaştı.

Dünyanın en büyük komutanı ve en büyük düşün adamı ulu Ata, bir ulusun gelişip ilerlemesinde, çağdaşlaşmasında en önemli etkenin eğitim olduğunu bildiği için, Sakarya Meydan savaşı (23 Ağustos- 13 Eylül) hazırlıkları yapıldığı bir sırada 15 Temmuz 1921 günü Ankara'da bir eğitim kongresi düzenleyip, yurdun her yanından gelen 250 den çok erkek ve kadın öğretmeni bir araya getirmiştir. O büyük kişi yine bu düşünce ile, gerçekleştirdiği, bütün ulusların örnek aldığı ve dahiyane bulduğu devrimlerinin ağırlığını, Türk gençliğinin, Türk halkının eğitimi üzerinde odaklamıştır.

ANITKABİR DERNEĞİ VE KARA HARP OKULU 1987 MEZUNLARI YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ OKUL GEZİLERİ

ŞEHİT ÖĞRETMEN
DİLAY TURAN
ORTAOKULU
17.01.2018

ANITKABİR DERNEĞİ VE KARA HARP OKULU 1987 MEZUNLARI YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ OKUL GEZİLERİ

ÇANKAYA İMKB
MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ
28.02.2018

**ANITKABİR DERNEĞİ VE KARA HARP OKULU
1987 MEZUNLARI YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ OKUL GEZİLERİ**

**GÜVERCİNLİK ŞEHİT
HASAN GÜLHAN
MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ
06.03.2018**

ENGELLİ
ARAÇLARI
ŞARJ İSTASYONU

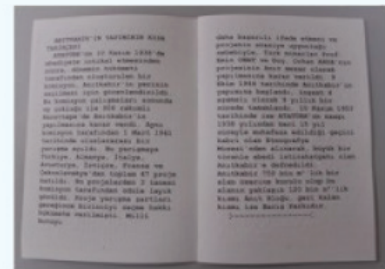
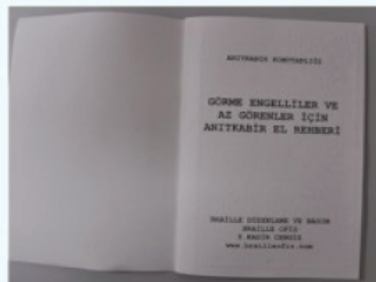
ENGELLİ ARAÇLARI ŞARJ İSTASYONU VE BRAİLLE ALFABESİ İLE ANITKABİR EL REHBERİ

Anıtkabir'i engelli vatandaşlarımıza daha iyi tanıtabilmek ve daha rahat şartlarda gezmelelerini sağlamak amacıyla Anıtkabir Komutanlığı ve Anıtkabir Derneği tarafından iki yeni proje uygulamaya geçirilmiştir. Bunlardan ilki yürüme engelli vatandaşlarımız için 20 Şubat 2018 tarihinde hizmete sunulan engelli araçları akü şarj istasyonudur. Bu istasyon camlı engelli asansörünün hemen yanında ziyaretçilerimizin kullanımına sunulmuştur.

Görme engelliler ve az görenler için ise Braille alfabesi ile Anıtkabir el rehberi hazırlanmıştır. Bu rehber Anıtkabir komutanlığınca Türkiye'de faaliyet gösteren bütün görme engelliler okullarına gönderilmiştir. Ayrıca Anıtkabir'i ziyarete gelen görme engelli ve az gören ziyaretçilere de dağıtımı yapılacaktır.

BRAİLLE ALFABESİ İLE ANITKABİR EL REHBERİ

OBJEKTİFE TAKILANLAR

OBJEKTİFE TAKILANLAR

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

- A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.
- B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.
- C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur
- E. Yayın Kurulunca yazılarda içeriğin dışında bir düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır.
- F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.
- G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 300 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

- A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 5(Beş) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.
- B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.
- C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.
- D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.
- E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

- F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.
- G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).
- H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

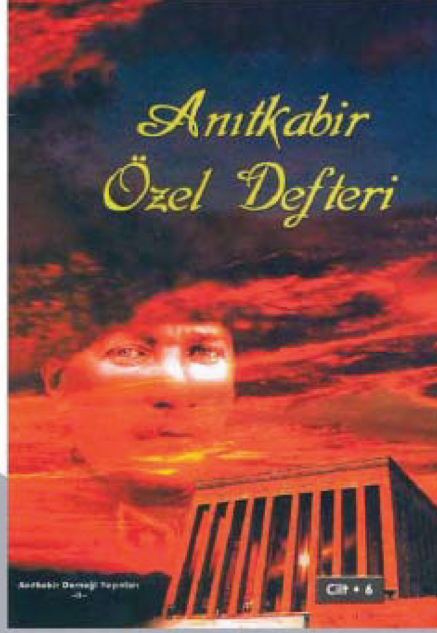

Anıtkabir Derneği
Yayınları

Atatürk'ün
Okuduğu
Kitaplar
24 Cilt

Anıtkabir
Özel Defteri
23 Cilt

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Yaklaşık iki yıl süren bir çalışma ile Atatürk'ün okuduğu 3.997 kitap tek tek incelenmiş, yabancı dilde olanlar Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada; Atatürk'ün çoğu kitabı önemli bir ders kitabı bilinciyle okuduğu, bazı satırların altlarını ve yanlarını çizdiği, çeşitli işaretler ve uyarılar koyduğu ve sayfa kenarlarına çeşitli notlar ve açıklamalar yazarak kendi görüşlerini belirttiği görülmüş ve bu bilgileri içeren her biri yaklaşık 500'er sayfalık 24 ciltten oluşan bir eser hazırlanmış ve istifadeye sunulmuştur.

Bu 24 Ciltlik Kitap setinin fiyatı 110 TL. sıdır.

ANITKABİR ÖZEL DEFTERİ

Yerli ve yabancı tüzel kişilerin resmi sıfatlarıyla Anıtkabir'e yaptıkları ziyaretlerde ANITKABİR Özel Defteri'ne yazdıkları duygu ve düşünceler, ATATÜRK'ün Türk ve Dünya insanları üzerinde yarattığı etkiyi görmemiz açısından önemlidir. Anıtkabir Derneği; özellikle araştırma yapan kişi ve kuruluşlara yardımcı olmak ve isteyen kişileri bilgilendirmek amacıyla 1953 ile 2001 yılları arasında Anıtkabir'de tutulmuş toplam 36 adet ÖZEL DEFTER' i toplam 23 Cilt olarak kitap haline getirmiştir. Bu çalışmada yabancı kişi ve heyetlere ait yazılar tercüme ettirilmiştir..

Bu 23 Ciltlik Kitap setinin fiyatı 150 TL. dır.

KİTAP SİPARİŞLERİ İÇİN BİLGİLER

Siparişler; telefonla, e-posta ile veya internet sitemizden ürün satın alma yöntemi ile verilebilmektedir.

Tel: 0 312 231 49 34 / E-Posta: anitder@ttmail.com / Web: www.anitkabir.com.tr

mutluluk tescillendi

***"Türkiye müşterinin sesi araştırması" sonuçlandı.
opet, bir kez daha "müşteri bağlılık seviyesi
en yüksek akaryakıt markası" seçildi.
2006'dan bu yana opet'i sevgisiyle hep zirvede tutan
Türkiye'ye teşekkürler.***

Türkiye Müşterinin Sesi Araştırması, 2015 yılından bu yana Ipsos tarafından KalDer işbirliğinde gerçekleştirilmektedir. Araştırma, Şubat-Aralık 2016 döneminde, 18 yaş üzeri toplam 21.533 kişi ile başarılı görüşmeler üzerinden, telefonla anket yöntemiyle (CATI) yapılmıştır. Her sektör en az 1500 yanıt üzerinden raporlanmıştır. Araştırma kapsamında, il sınırlaması olmadan Türkiye'de ikamet eden 340.000'i aşkın tüketiciyle temas edilmiştir. Her bir sektördeki marka pazar paylarına uyum gözetilerek, gerekli durumlarda ağırlıklandırma kullanılarak raporlanmıştır.

